

T.C.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ DİL
SANATLARININ İNCELENMESİ

Damla PEKTAŞ

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA

2015

T.C.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ DİL
SANATLARININ İNCELENMESİ

Damla PEKTAŞ

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Saniye KANGAL

ANKARA

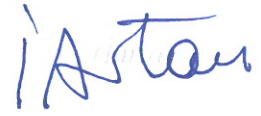
2015

Anabilim Dalı :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Program :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Tez Başlığı :Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarındaki
 Dil Sanatlarının İncelenmesi

Öğrenci Adı-Soyadı :Damla Pektaş
 Savunma Sınavı Tarihi :12.01.2015

Bu çalışma jürimiz tarafından yüksek lisans/doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

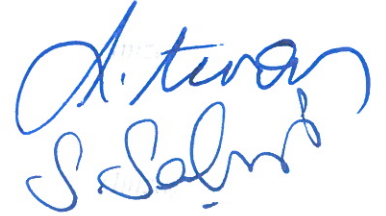
Jüri Başkanı: Prof. Dr. İsmihan ARTAN
 (Hacettepe Üniversitesi)

Tez danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Saniye BENCİK KANGAL
 (Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Figen TURAN
 (Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Öğr. Gör. Dr. Semra ŞAHİN
 (Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Münevver CAN YAŞAR
 (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

ONAY

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Ersin FADILLIOĞLU

Müdür y.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının gerçekleşmesi için değerli katkılarıyla ve fikirlerime verdiği önem ile her zaman için yardım ve desteğini benden esirgemeyen gülyüzlü danışmanım Yrd. Doç. Dr. Saniye Bencik KANGAL'a,

Araştırmaya ilişkin verilerin elde edilmesinde büyük katkılarından ötürü eski işyerime,

Araştırma konumun oluşturulması sırasında bana rehberlik eden ve her konuda

bana destek olan Yrd. Doç. Dr. Gözde Gül AKOĞLU'na,

Bu süreçte desteklerini yanımda hissettiğim pozitif enerjileriyle beni olumlu düşünmeye sevk eden Yrd. Doç. Dr. Fatma Elibol ve Yrd. Doç. Dr. Aygen Çakmak'a,

Çalışmamın istatistik kısmında bana yol gösteren ve yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Yunus Bahadır Güler'e,

Çalışmamda incelediğim kitaplarda emeği geçen tüm yazarlara,

Bu süreci olabildiğince keyifli atlatmamı sağlayan dostlarıma,

En önemlisi bugünlere gelmemi sağlayan, tüm yaşamım boyunca sonsuz sevgileriyle destekleyerek, üzüntülerimi, sevinçlerimi, sıkıntılarımı benimle paylaşan süper babam Metin PEKTAŞ ile melek annem Elif Cihan PEKTAŞ'a, duasını üzerimden eksik etmeyen super babannem Gülsaf PEKTAŞ'a elinden gelen her yardımı bana sağlayan kardeşim Can Pektaş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

PEKTAŞ, D. Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarındaki Dil Sanatlarının İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014. Bu araştırma okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarının içerisindeki dil sanatlarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş 'Kitap Kayıt Formu' kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklem grubunu Ankara'da bulunan bir üniversiteye bağlı anaokulun kitaplığında yer alan 180 adet resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır.

Kitap Kayıt Formundan elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimleyici istatistik (frekans, yüzde ve ortalama) ve parametrik testler (Bağımsız t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Korelasyon Testi) kullanılmıştır. Araştırmanın amacına yönelik olarak toplanan veriler, SPSS 22.0 paket programı yardımı ile değerlendirilmiştir. Verilerin karşılaştırılmasında anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, araştırma incelenen kitaplardaki dil sanatları ile yazarın cinsiyeti, kitabın basıldığı yayınevi, kitabın çeviri olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p < 0.05$). Yine bu araştırma sonucunda incelenen kitaplarda kullanılan dil sanatları kullanım ortalamalarının yıllara göre değişiminde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulguların yanı sıra, her bir dil sanatının kullanım sıklığının birbiri ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmadan elde edilen bazı dil sanatları betimlenmiş ve çocuğa görelilik bakımından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Deyim, Okul Öncesi, Dil Gelişimi, Çocuk Edebiyatı, Çocuk Kitapları, Dil Sanatları

ABSTRACT

This research has been carried out in investigation of language arts at pre-school illustrated books. In accordance with this purpose, the questionnaire named as “book registration form” which was developed by the researcher as a data collection tool, has been used.

The sample group of the research has been established by 180 preschool illustrated books which selected by random sampling method from kindergarten library.

For analyzing the data, descriptive statistics (frequencies (f), percentages (%), mean) and parametric tests (t test, one way ANOVA test, correlation test) have been used. The collected data has been evaluated by SPSS 20.0 package program. Significant level value 0.05 was accepted to standard level for comparing the data.

As a result of statistical analyses, significant correlation has been detected between language arts and author's gender, publishing house and whether or not translation of the book ($p < 0.05$). Also a result of this study, it has been observed that it has not changed over the years in the use of language arts book. In addition, it has been regarded that the frequency of use of each language art to be associated with each other. Depicted some language arts obtained from the research and discussed in terms of the child.

Key Words: Metaphors, Idioms, Preschool, Language Development, Children's Literature, Children's Books, Language Arts

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Temel Problem	4
1.7. Alt Problemler	5
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Metafor Nedir	6
2.2. Metaforların Tipleri	9
2.2.1. Açık Metafor	10
2.2.2. Kapalı Metafor	11
2.3. Metaforlar Çeşitleri	12
2.3.1. Yapısal/Kavramsal	13
2.3.2. Yönelim	13

2.3.3 Ontolojik	14
2.4. Benzetme	15
2.5. Metaforun Dil Sanatları İçerisindeki Yeri ve Diğer Dil Sanatları İle İlişkisi ..	15
2.6. Erken Çocuklukta Dil Gelişimi	17
2.7. Çocuk Edebiyatı	20
2.8. Resimli Çocuk Kitapları	21
2.9. Metafor ve Mecazların Çocuk Kitaplarındaki Yeri	23
2.10. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	23
3. GEREÇ ve YÖNTEM	27
3.1. Araştırmanın Modeli	27
3.2. Araştırmanın Evreni	27
3.3. Araştırmanın Örnekleme	27
3.4. Örneklem Seçiminde Göz Önünde Bulundurulmuş Ölçütler	28
3.5. Veri Toplama Aracı	29
3.6. Veri Toplama İşlemi	29
3.7. Verilerin Analizi	29
4. BULGULAR VE YORUM	32
5. TARTIŞMA	45
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	53
6.1. Sonuçlar	53
6.2. Öneriler	54
KAYNAKLAR	58
EKLER	64

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

n Örneklemi oluşturan denek sayısı

\bar{x} Ortalama değer

ŞEKİLLER DİZİNİ

TABLolar DİZİNİ

4.1. İncelenen Kitapların K nyeye Bilgisine İlişkin Sayı ve Yüzdeleri Gösteren Bulgular

Tablo 4.1.1. İncelenen kitapların yazarın cinsiyetine göre dağılımını

Tablo 4.1.2. İncelenen kitapların basım yılı aralıkları

Tablo 4.1.3. İncelenen kitapların eviri olup olmamasına göre dağılımını

Tablo 4.1.4. Dil sanatları kullanım sayısının incelenen kitaplardaki dağılımını

Tablo 4.1.5. Dil sanatlarının kullanım ortalamaları

4.2. Hipotez Testleri

Tablo 4.2.1. Dil sanatları kullanım düzeyinin yazarın cinsiyetine göre değişimi ve anlamlı farklılığını belirlemeye yönelik bağımsız t testi

Tablo 4.2.2. Dil sanatları kullanım düzeyinin kitabın eviri olup olmamasına göre değişimi ve anlamlı farklılığını belirlemeye yönelik bağımsız t testi

Tablo 4.2.3. Dil sanatları kullanım düzeyinin kitabın basım dönemine göre değişimi ve anlamlı farklılığını belirlemeye yönelik tek yönlü varyans analizi (Anova) testi

Tablo 4.2.4. Dil sanatları kullanım düzeyleri arası basit korelasyon analizi

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın kapsamına, önemine, amacına, varsayımlarına ve sınırlılıklarına yer verilmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Tüm insanlar belirli becerileri kazanmak için doğuştan bir altyapıya sahiptirler. Normal gelişim gösteren bir bireyde kas ve kemik gelişimine bağlı olarak önce emekleme, sonra ayakta durabilme ve sonunda yürüme gerçekleşir. Dil gelişimi de benzer ancak daha karmaşık bir süreçten geçer. Bu süreçte beyin gelişimi önemli bir yapıtaşıdır. Bunun yanı sıra çocuğun içinde bulunduğu kültür ve iletişim kuracağı sosyal ortam da dil gelişimini doğrudan etkilemektedir.

Kalıtımın öğrenme sürecindeki etkisi kabul edilebilir bir gerçektir. Ancak bu süreçte çevre de kalıtım kadar önemli bir rol oynamaktadır. Uyarıcı açısından zengin ve donanımlı bir çevre yaratmak için de önce aileye sonra eğitimcilere büyük görev düşmektedir.

Çocuk doğduğu andan itibaren dinamik bir yapı olan dil ile iç içedir. Ailesi tarafından ona söylenen ninniler, tekerlemeler, okunan masallar, öyküler, şiirler çocuğun dinleme ve anlama becerilerini geliştiren edebi ürünlerdir. Zamanla temel dil becerilerini edinen çocuk, sonrasında çevresindeki sosyal etkileşimin niteliğine bağlı olarak dilin inceliklerini kavramaya, şaka ve gerçeği ayırt etmeye başlar. Espri yeteneğinin gelişmesiyle birlikte, gerçek ve mecaz anlamı zamanla ayırt etme becerisi kazanır.

Genellikle üç yaşında başlayan ve altı yaşında sona eren okul öncesi dönem, dil gelişiminin aşama aşama gözlemlenebildiği önemli bir yaşam dilimidir. Bu dönemin başında en temel haliyle var olan dil, dönemin sonlarına doğru yükselen bir bina haline gelir. Bina için gerekli olan malzemeler ise çocuğa sunulan her şeydir. Çünkü çocuğa iyi ya da kötü sunulan her şey, onun gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir.

Gelişimsel olgunlaşmanın gerçekleştiği bu süreçte çocukların temel dil

becerilerinin üzerine dilin inceliklerini ekleyebilmesi açısından içerisinde buldukları çevre ayrı bir önem arz eder. Çevrenin uyaran açısından zengin olması ve sosyal etkileşim bu süreçte önemlidir. Sosyal etkileşim; çocukla birebir kurulan her türlü iletişim başta olmak üzere oynanan oyunlar, okunan öyküler-masallar, söylenen ninniler-şarkılar-tekerlemeler ve birlikte yapılan gezilerden oluşan sosyal bir yelpazedir.

Çocuğun dil gelişiminin yapı taşlarından biri olan çocuk kitapları, hem çocuğun hayal dünyasına hitap etmesi açısından hem de kullandığı dil ve anlatım özellikleri açısından önemli bir araçtır. Bu aracın etkili kullanılabilmesinde kitap içerisindeki cümlelerin uzunluğu kısalığı, içerisinde geçen sözcükler, vermek istenilen mesaj, metnin anlaşılabilirliği ve kullanılan dil sanatlarının hepsi başlı başına üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Özellikle okulöncesi döneme hitap eden kitaplarda sade, anlaşılır ve aynı zamanda yaş dönemine uygun zengin bir dil kullanımı ayrı bir maharet gerektirmektedir.

Bu bağlamda dil ve anlatımın bir dalı olan dil sanatları, üzerinde durulması gereken bir konudur. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında kullanılan dil sanatlarının nicelik ve nitelik açısından incelenmesi ve bu öğelerin söz konusu yaş grubuna uygunluğunun tartışılması önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarının içerisinde kullanılan dil sanatlarının (mecazlar, deyimler, benzetmeler ve kişileştirmeler) incelenmesi ve betimlenmesi amaçlanmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların gelişiminde ve dili kullanımında bir yeri olan dil sanatlarının yıllar itibari ile kitaplarda kullanım sıklığının değişimi, yazarın cinsiyetine, kitabın yayınevine ve çeviri olup olmamasına bağlı olarak kullanım düzeyindeki değişimlere ilişkin bilgiler bu araştırma ile elde edilmeye çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem, çocuğun gelişimi açısından son derece önemli bir dönemdir ve geleceği belirleyen özellikler bu dönemde kazanılmaktadır. Genetik faktörler olgunlaşmayı beklerken, çevre ise ortaya çıkan becerilerin gelişimini destekleme konusunda gerekli fırsatları sağlar. Bu özellikli dönemde çocuğun potansiyelinin olabildiğince en üst seviyeye çıkarılması ancak bu dönemin sağlıklı, bilinçli ve anlamlı bir şekilde geçirilebilmesine bağlıdır. Araştırmalar, çocukların büyüme ve gelişimini destekleyen deneyim fırsatlarının, gelişimin hassas olduğu dönemlerde sağlanmasının önemini vurgulamaktadır (1).

Bu dönemde çocuğa sağlanacak çevrede ilk etapta aileye önemli görevler düşmektedir. Çocuk ve anne-baba arasındaki etkileşim bu sürecin mihenk taşıdır. Bu etkileşim doğrudan konuşarak veya davranışlarla gerçekleştirilebileceği gibi dolaylı olarak bazı materyaller aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Bu materyaller çocuklar için hazırlanmış oyun ve oyuncaklar, kuklalar, resimli eğitici kartlar, sanat malzemeleri ve çocuk kitapları olabilir. Tüm bu materyaller uyarıcı çevrenin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Çocuk aktif öğrenmeyi bu materyaller eşliğinde hoş vakit geçirerek gerçekleştirmektedir. Ancak bu materyallerin seçiminde yine başta aileler olmak üzere uzman ve eğitimcilerin titiz davranması gerekmektedir. Seçilen materyallerin en önemli ve ortak özelliği duyulara, zihne ve ruha hitap etmesi olmalıdır.

Bunlar içerisinde çocuk edebiyatı ise başlı başına bir çalışma alanıdır. Çocuğun ilk defa kitap ile tanışmasını sağlayan bu alanın ürünleri gelişimsel ve eğitimsel açıdan bazı kriterlere sahip olmalıdır.

Çocukların hayal dünyalarına hitap ettiği kadar dil gelişimlerine de önemli katkılar sunan resimli çocuk kitaplarının dil özellikleri niceliksel ve niteliksel açıdan tartışılması gereken bir konudur.

Alanyazında çocuk kitaplarını belirli kriterlere göre inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar, hazırlanan kitaplarda gerekli unsurlara dikkat çekerek çocuk kitabı yazarlarına, ressamlarına, yayınevlerine ve çocuklara bu kitapları sunacak eğitimcilere ve ailelere yol gösterici bir işleve sahiptir. Bu açıdan söz konusu alana yönelik çalışmaların arttırılması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Literatürde çocuk edebiyatında dil sanatlarının incelenmesi ile ilgili çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda çocuk kitaplarındaki dil sanatlarını farklı değişkenlere göre inceleyen ve betimleyen bu çalışmanın ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonunda elde edilen bilgilere göre çocuk kitabı yazarlarına, bu alanda araştırma yapan akademisyenlere, eğitimcilere ve ailelere bu açıdan somut öneriler verilebilecektir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma sırasında seçilen kitapların yansız atama yöntemine uygun bir şekilde seçildiği,

2. Araştırmada kullanılan kitap kayıt formunun araştırmacı tarafından dikkatli bir şekilde doldurulduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; 2013-2014 Ankara'da bulunan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne bağlı ODTÜ Yuva ve Anaokulu kütüphanesinde yer alan kitaplarla sınırlıdır.

1.6. Temel Problem

Farklı yıllarda farklı yazarlar tarafından yazılmış veya uyarlanmış, okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının incelenmesi.

1.7. Alt Problemler

H.1. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının kullanımı yazarın cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?

H.2. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının kullanımı kitabın çeviri olup olmamasına göre farklılık göstermekte midir?

H.3. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının kullanımı yıllara göre farklılık göstermekte midir?

H.4. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından deyim ve mecaz kullanımı arasında bir ilişki var mıdır?

H.5. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından deyim ve kişileştirme kullanımı arasında bir ilişki var mıdır?

H.6. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından deyim ve benzetme kullanımı arasında bir ilişki var mıdır?

H.7. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından benzetme ve mecaz kullanımı arasında bir ilişki var mıdır?

H.8. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından benzetme ve kişileştirme kullanımı arasında bir ilişki var mıdır?

H.9. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından mecaz ve kişileştirme kullanımı arasında bir ilişki var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

Dil Sanatları

Sözcüklerin ömürleri boyunca bir dizi anlam değişimleri olur; yer aldıkları ortamlarda farklılıklar görülür. Bu da sözcüklerin anlamlarının sabit noktalar değil, değişken alanlar halinde olduğunu gösterir. Bu canlı, hareketli ve değişken alanlar, kendi içlerinde bölünmeler, komşu sözcüklerin anlam alanlarını kısmen veya tamamen içine almalar gibi özellikler gösterirler (2).

İnsan-varlık ilişkilerinin bu değişkenliği, dilleri sözlük ve gramer değişikliklerine götürür; “sözcüklerin sıklık oranları” ve “yer aldıkları ortamlar” sürekli değişir ve bunlar “anlam değişimleri” olarak adlandırılır. Bu değişimlerin gerçekleştiği yer ve zamanlarda, yeni veya değişen bilgilere yeni adlar bulununcaya kadar bazı sözcüklere birden çok anlam yüklenmek durumunda kalınır (2).

Çok anlamlı bir sözcükten birdenbire yeni bir sözcük oluşmaz; bu, derece derece gerçekleşir. Yeni sözcükler, aynı sözcüklerin anlamlarının asıl anlamından zaman içinde ayrılmalarıyla ortaya çıkar. Çeşitli dil birliklerinin farklı yer ve zamanlarda, farklı ortamlarda kullanılmaları, dillerin ses yapısında, dal ses (allophone) ve dal biçimleri (allomorphe) ortaya çıkarırken, dillerin anlam yapısında da dal anlamları, mecaz anlamları (marginal/metaphorical meaning) ortaya çıkarır. İşte mecazlaştırmadan doğan anlam değişimleri, bir dil birliğinin belirli yer ve zamandaki asıl (central) anlamı ile dal/mecaz (marginal/metaphoric) anlamlarının yer değiştirmesiyle ortaya çıkar (2).

Özetlemek gerekirse sözcüğün kendi sözlük anlamından büsbütün kayarak başka bir sözcüğün yerine kullanılması dilbilgisinde mecaz (değişmece) anlam olarak adlandırılır. Mecaz altında kullanılan başlıca dil sanatları ise eğretileme (istiare) ve düzdeğişmece (Mürsel mecaz) dır. Bu dil sanatlarının temelinde ise benzetme vardır. Temeli mecaza dolayısıyla benzetmeye dayalı, kendisini kuran sözcüklerin, konuluş ve yapılaş anlamlarından, sıyrılmış kalıplaşmış sözcük öbeklerine ise deyim denir (3)

Yukarıdaki dil sanatlarının literatürdeki en genel anlamı olan metafor kavramının ise sözlükteki anlamı şu şekildedir: Bir nesne veya olaya göre uygulanan gerçek anlamı dışında kullanılan sözcük veya ifadelerdir (4).

Bu bilgiler ışığında söz konusu dil sanatlarının dayanağı olan metafor kavramını ayrıntılı açıklamakta fayda vardır.

2.1. Metafor Nedir?

Metafor Yunanca “Metapherein” ya da “Metafora” köklerinden türemiştir. “Meta” değiştirmek, “pherein” ise taşımak anlamındadır (5). Türkçede ise metafor kavramı; benzetmeler, eğretilmeler, istiareler ve mecazlar şeklinde kullanılsa da aslında bu kavramların birebir eşi olmayıp sadece bunlarla yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır (6).

Metaforların genellikle ifadeyi süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret olduğu düşünülmektedir, fakat bundan daha fazla önem taşımaktadır. Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayış ile ilgili bir düşünme biçimidir. Çeşitli alanlarda yapılan araştırmalar metaforun, düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, bireyin kendini ifade etme tarzı üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir (7).

Metaforlar okulda, evde ve sokakta kısaca günlük yaşamın tüm alanlarında insanlar tarafından kullanılmaktadır. Metafor, soyut ya da anlaşılması güç olguların daha bilindik ve tanıdık ifadelerle anlatılmasıdır. İki nesne veya kavramı birbirine bağlayan dilsel bir araç olan metafor, bir yaşantı alanından diğerine bir geçiş ya da karşılaştırma yapmak üzere iki değişik fikir veya kavramın ilişkilendirildiği sembolik bir dil yapısı olarak kabul edilmektedir. Günlük konuşma dilinde isim, fiil veya niteleyiciler olarak oldukça sık kullanılmaktadır (Palmquist,2001; akt: Arslan ve Bayrakçı, 2006: 101, Richards, 1936; akt: Aydoğdu, 2008: 28; Chen,Widick ve Chatterjee, 2008) (8). Literatürde, günlük yaşamda metafor kullanım sıklığı, ortalama dört dakikada bir olarak belirtilmektedir (Tompkins ve Lawley, 2002: akt: Girmen, 2007: 12) (9).

Özetle metafor;

- Dilin sembolik amaçlı kullanımına bağlı olarak bir kavram veya durumu başka bir kavram veya bir durumla ifade etme biçiminde tanımlanabilir (10).
- Bir gerçeği dile getirmek amacıyla kullanılır ve (metaforik ifade olduğu farkedilmese de) pek çok metaforik ifade dilde kalıcıdır.
- Bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araçtır (11).

Metafor kullanılarak düşünce üretme sürecine de “metaforik düşünce” denir (12).

Metaforik düşünme süreci çeşitli aşamalardan meydana gelmektedir. Bu süreci Sezer (2003) şöyle ifade etmektedir;

- 1- Açıklanmak ya da anlamlandırılmak istenen soyut bir olgu (durum, olay, kavram),
- 2- Bu olguyu açıklamak için kullanılan somut (belirgin) bir olgu ve bu olgunun dilsel ifadesi,
- 3- Bu iki olgu arasında kurulan (kurgulanan) özel denklikler (benzeşmeler) (akt: Erarslan, 2011) (12).

Roland Barthes (1972) 'Göstergebilim İlkeleri'nde, dolaylı bir biçimde metafor ve metonominin 'her söylem için zorunlu' olduğuna vurgu yapmaktadır.

Herhangi bir şeyin metafor olarak kabul görmesi için aşağıdaki üç sorunun yanıtlanması gerekmektedir:

- 1- Metaforun konusu nedir?
- 2- Metaforun kaynağı nedir?
- 3- Metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler nelerdir? (Akt: Aydın ve Ünalı, 2010) (13).

Bu ilişkiyi Saban (2004) bir örnekle şöyle ifade etmiştir: Metaforun konusu (örneğin, “Öğretmen bahçıvan gibidir.” cümlesindeki öğretmen sözcüğü), metaforun kaynağı (bahçıvan) ve metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler (bahçıvanın yetiştirdiği fidanlarla ayrı ayrı ilgilenmesi gibi öğretmenin sınıftaki öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alması) şeklinde açıklayarak metaforun kaynağının, metaforun konusunu farklı bir bakış açısıyla anlamada bir filtre veya süzgeç görevi gördüğünü belirtmiştir (11).

Lakoff ve Johnson (2003), metaforun gündelik yaşamda sadece dilde değil, düşünce ve eylemde de yaygın olarak kullanıldığını keşfetmişlerdir. Gündelik kavram sisteminin temelde doğası gereği metaforik olduğunu ileri sürmüşlerdir (14).

“Çağdaş Metafor Teorisi” olarak anılan teori, günümüzde metafor kavramını, disiplinler arası uygulamalarla biliş/zihin (cognition) ve iletişim (communication) çalışmalarının merkezine yerleştirmiştir (15).

Bilişsel anlambilim (cognitive semantics) alanındaki çağdaş metafor teorisine göre metafor sadece dilde değildir; düşünmede ve eylemde kullanılan kavramsal sistemde temelde metaforik bir doğası vardır. Yani çağdaş metafor incelemesi metaforu bir düşünce malzemesi, insan kavrayışının bir şekli olarak ve sadece bir söz figürü değil aynı zamanda bir ‘düşünce figürü’ olarak görür (15)

2.2 Metafor Tipleri

Keklik (1995) “Felsefede Metafor” kitabında; edebiyatta metaforun ifadelerin sihri ve güzelliğini arttırmak amacıyla kullanıldığı öne sürmektedir. Felsefede ise anlaşılması güç ifadeleri daha anlaşılır hale getirmek için kullanıldığını belirtmektedir (16).

Felsefede metafor, hem şekil hem de amaç bakımından oldukça farklıdır. Çünkü bir felsefi konu, çoğunluk tarafından açık ve kolay anlaşılır nitelikte görünmüyorsa, onu kolay anlaşılır bir duruma getirmek için, bu ifadeye benzeyen bir örnek vermek gerekir. Bu tür örneklere metafor denilmektedir (16).

Anlaşılması zor görünen felsefi konuların mümkün olduğu kadar kolay anlaşılır bir duruma getirilmesi için, iki çeşit metafor yapılmaktadır: Açık metafor ve kapalı metafor (16).

2.2.1. Açık Metafor

Açık metafor yapılırken, bazı deyimler kullanılmaktadır: Tıpkı, adeta, gibi, nasıl ki, öyle ki, benzemektedir söylemleri, bunlar arasında en çok görülenlerdir.

Açık metafor örneği olarak Türk-İslam filozofu İbni Sina (930-1037)'nin şu cümlesi verilebilir:

“...Ana rahmindeki çocuk ve anne arasındaki ilişki, çiçek halindeki meyve ile ağaç arasındaki ilişki gibidir: Tıpkı bu meyvenin henüz çiçek halindeyken düşmesinden korkulduğu gibi, ana rahmindeki fetüsün de düşürülmesinden korkmak gerekir...”

Buradaki örneğe dikkat edilirse görülür ki tıpkı sözcüğü ile birlikte, gibi sözcüğü de kullanılmıştır. Gibi benzetme edatı olarak kullanırken tıpkı sözcüksi de ifadenin anlamını kuvvetlendirmektedir (16).

Bir diğer açık metafor örneği Alman filozof Kant'tan verilmiştir:

“...İnsanların tabiatı, şimdi olduğu şekilde kaldıkça, onların davranışı da boş bir mekanizma haline gelecek ve kukla oyunu gibi bütün uzuvlar hareket edecek fakat yüzlerinde herhangi bir hayatiyet ile karşılaşılmayacaktır...” (16).

Bu metafor örneğinde de insan iradesinin hür olması gerektiği ve şayet hür olmasaydı o zaman insanların tıpkı kukla gibi, el-kol hareketleri yaptırılan varlıklar düzeyine düşeceği anlatılmaktadır.

Yine bu türden başka bir metafor örneği olarak Voltaire (1694-1778), savaşın gelip geçici etkisini anlatmak üzere demiştir ki:

“...Harp yanardağ gibidir: Yandığı zaman şehirleri kül eder ve çok geçmeden de söner...” (16).

Burada anlatılmak istenen, savaşın adeta bir yanardağ gibi ansızın patlayıp şehirlere ve insanlara zarar verdiği fakat uzun sürmeyip sonlandığıdır (16).

2.2.2 Kapalı Metafor

İsim ve sıfat tamlamaları veya yukarıdaki ifadeleri (gibi, tıpkı, adeta vb.) içermediği halde, yine de metafor sayılması gereken ifade şekilleri vardır. Metafor deyimleri bulunmaksızın bir çeşit karşılaştırma yoluyla da metafor yapılmaktadır (16).

Örnek olarak Rousseau (1712-1778)' nun şu cümlesi verilebilir:

“...Bir kötürüm adam koşmak istese, bir çevik adam da koşmak istemese, ikisi de oldukları yerde kalacaklardır...”

Dikkat edilirse burada herhangi bir metafor deyimini açıkça söylenmemiştir fakat bu cümle yine de metaforiktir. Çünkü koşmak isteyen bir kötürüm adam ile koşmak istemeyen bir çevik adam arasında –karşılaştırma yoluyla- benzerlik kurulmuştur. Yani bunlar birbirine benzer demek istemektedir (16).

Bu nitelikte başka bir örnek olarak, Bergson (1859-1941)'un şu ifadesi verilebilir:

“...Yüze çıkan su nebatları durmaksızın akıntı ile sallanırlar; su üstünde birleşen yaprakları, yukarıda birbirine sarmaşarak ona kararlılık verirler. Fakat kökler daha da istikrarlıdır çünkü sağlamca toprağa yerleşmişlerdir; onları aşağıdan tutarlar...”.

Görüldüğü üzere bu cümlede herhangi bir metafor deyimini bulunmadığı halde, bunun da bir metafor sayılması gerekmektedir. Burada karşılaştırma ile toplumun kökleri ile su nebatlarının kökleri arasında benzerlik kurulduğu gibi, toplum yüzeyinde göze çarpan çalkantılar ile su nebatlarının yapraklarının sallanması arasında benzerlik kurulmuştur (16).

Kapalı metafora başka bir örnek Mill (1806-1873) aşağıda verilmiştir:

“...İrade, arzunun çocuğudur; ana-babanın veliliğinden çıkar çıkmaz, alışkanlığın hükmü altına girer...”

Dikkat edilirse bu cümlede: iradenin arzunun filizi (gibi) olduğu söylenmiş fakat (gibi) edatı kullanılmamıştır (16).

2.3. Metafor Çeşitleri

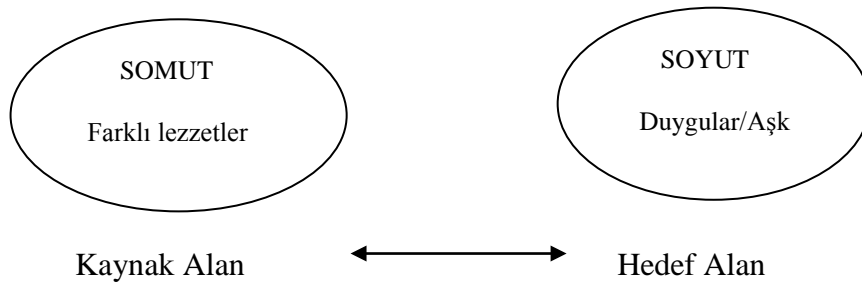
Lakoff ve Johnson (2003) günlük hayatta kullanılan dilin başlı başına metaforik olduğunu savunur ve Çağdaş Metafor Teorisine göre üç çeşit metafor bulunduğunu belirtmişlerdir (14).

2.3.1. Yapısal-Kavramsal Metaforlar

Kavramsal metaforlar, kaynak kavram alanı (source domain) ve hedef kavram alanı (target domain) olmak üzere iki kavram alanından oluşur. Hedef kavram alanı, kaynak kavram alanı vasıtasıyla anlaşılır. Kaynak kavram alanı somut bir kavram, hedef bilgi alanı ise soyut veya fiziksel bir kavram ya da nesnedir. Örneğin “Vakit nakittir” metaforunda kaynak bilgi alanı olan ‘para’ somut bir kavramdır; hedef kavram alanı ise soyut bir kavram olan ‘zaman’dır. Kavramsal metaforlar dilsel metaforların altında bulunur. “Bana biraz zaman ver” dilsel metaforunun altında “Vakit nakittir” kavramsal metaforu vardır. Kavramsal metaforlar insanların temel tecrübelerinin zihinde biçimlenmiş halidir (15).

Kavramsal metafor: Aşk, yemektir.

Dilsel metafor: Bu aşkın tadı kalmadı (15)

Linguistik delil temelinde, gündelik kavram sisteminin doğası gereği metaforik olduğunu keşfeden Lakoff ve Johnson (2003) bir kavramın metaforik olmasının ve bu kavramın nasıl bir temel üzerine yapılandırıldığını örneklerle açıklamıştır (14).

Kavram: Tartışma

Metaforik Yapı: Tartışma Savaştır

Argümanımdaki her zayıf fikre saldırdı.

Argümanını yerle bir ettim

Argümanlarımın hepsini tahrip etti (14).

Bu, metaforik bir kavramın, yani, TARTIŞMA SAVAŞTIR metaforunun, tartışırken yapılan şeyi anlama tarzını yapıya kavuşturmasına bir örnektir. *Metaforun özü birşeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir.* Tartışmalar ve savaşlar farklı türden şeylerdir ve icra edilen eylemler de farklı türden eylemlerdir. Fakat TARTIŞMA kısmen SAVAŞ'a göre yapılır, anlaşılır, icra edilir ve dile getirilir. Kavram metaforik olarak yapıya kavuşur, eylem metaforik olarak yapıya kavuşur ve neticede dil metaforik olarak yapıya kavuşur (14).

2.3.2. Yönelim Metaforları

Daha çok deyimleri içerir. Yukarı-aşağı, içeri-dışarı, ön-arka, beri-öte, derin-satın, merkez-çevre gibi sözcüklerle yapılan ve çoğu uzay ve mekan istikameti ile ilişkili olan metaforlar, böyle adlandırılmaktadır. Bu uzay ve mekan yönelimleri, bedenın fiziksel çevrede fonksiyon icra ettiği gibi fonksiyon icra etmesinden doğmaktadır. Yönelim metaforları bir kavrama uzay ve mekan yönelimi vermektedir (10). Örneğin, yukarı kavramı genelde çok olani veya olumlu olanı temsil etmektedir. Mutlu kavramının yukarı yönelimli olmasına örnek olarak 'Bu moralimi yükseltti', aşağı yönelimli olmasına örnek olarak da "Yüzü düştü" deyimini örnek verilebilir (14).

Bu yönelimlerin çıkış noktası genellikle fiziksel olarak vücudun duruş biçimine göre anlamlandırıldığı görülmektedir. Örneğin, eğilme tavrı genellikle keder ve depresyona, dik duruş ise pozitif bir duygusal duruma eşlik etmektedir. (14).

2.3.3. Ontolojik/Varlıksal Metaforlar

Özellikle mecaz anlamlı sözcükler veya mecaz anlamlı cümleler bu başlık altında sayılabilir. Yukarı-aşağı, ön-arka, beri-öte, merkez-çevre, yakın-uzak gibi uzay-mekan yönelimleri, yönelim anlamına sahip kavramların anlaşılmasına çok zengin bir temel sağlar. Fakat insan bunu yalnızca yönelerek gerçekleştirebilir (14).

Fiziksel olmayan bir varlığı fiziksel bir varlık ya da madde olarak gösteren metafordur. Varlıksal metaforlarda bir şeyin ontolojik statüsü değişir; bir şey, başka bir şey olur. Varlıksal metaforlar, insanların soyut veya mânevî varlıklar hakkında konuşabilmeleri için adeta zorunlu bir nitelik taşır (15).

Ontolojik metaforlar soyut kavramları daha belirgin ve daha somut bir biçime dönüştürme işlevine sahiptir (14).

Örneğin “Zihnim çok dolu” cümlesinde *zihin*, sanki içinde bir şeyler bulunan maddî bir varlıktır (15). Bu örnekler çoğaltılabilir. Örneğin “asabı bozuldu”, “zihnim bugün hiç işlemiyor”, “zihnim (aklım) durdu” cümlelerinde *zihin* makineleştirilmiştir (14).

Ontolojik/Varlıksal Metaforlar içerisinde kişileştirme ve metonomiyi de barındırır.

a)Kişileştirme: Kişileştirme, ontolojik metaforların insan dışındaki varlık ve olaylara insan özelliklerinin yüklenmesidir. "Duygularım beni kandırdı". Örneğinde "kandırmak" insana ait bir özellikken, bunun, duygu kavramına yüklenerek insani bir özellik kazandırıldığını belirtmiştir (17).

b)Metonomi: Türkçede mecaz-ı mürsel olarak geçen bu kavram iki şey arasında benzerlikten başka türlü ilgiler kurularak aktarılan parça-bütün, bütün-parça, neden-sonuç, özel-genel, sanatçı-eser, dış-iç, iç-dış, soyut-somut, somut-soyut, yer-yönetim vb. ilgilidir. “Jambonlu sandviç onayını bekliyor” “Bu Mercedes bana arkadan vurdu” cümleleri metonomiye örnek olarak verilebilir (14).

2.4. Benzetme

Tüm metaforik ifadelerin temeli benzetmeye dayanır. Benzetmenin amacı bilinenler yardımıyla bilinmeyeni anlatmak ve bir olgunun benzetmelerinden yola çıkarak olguyu bilinir hale getirilmesini sağlamaktır (3).

Burada yapılacak olan, iki nesne, iki olgu veya iki olayı birbirine benzetmek, onlarda değişmeyen veya eşit (tıpkı, aynı) özellikler bulmaktır. "Ali tilki gibi kurnazdır." benzetmesinde tilki, kendisine benzetilendir. Ali tilkiye benzerdir. Çünkü bunların eşit özellikleri kurnazlıktır (6).

2.5. Metaforun Dil Sanatları İçerisindeki Yeri

Dilin eğretilmeli kullanımı, gerçek (literal) kullanımından önemli farklılıklar gösterir, fakat gerçek kullanımından daha az anlaşılır, daha çok kapalı, daha az pratik ve doğruluk ve yanlışlıktan daha bağımsız değildir. Yalnızca bir süsleme konusu olmanın ötesinde, bilginin ilerlemesine tam bir katkıda bulunur (6).

Eğretilme, söz sanatları arasında benzetme türlerinden biridir ama dinleyenin ya da okuyanın imgelem zenginliğine çok daha geniş bir alan bırakan bir benzetmedir. Neyin neye benzetildiğini, ne ölçüde ve hangi nedenle benzetildiğini dinleyen ya da okuyan kendisi keşfetmek zorundadır; ama bu zorlu keşif ona büyük bir zevk verir; düş gücünü devreye sokma, zenginleştirme deneyimi sağlar. Bu da en üst düzeyde renkli, üstü kapalı, sezgisel, yaratıcı, düşsel, duygusal, derinlikli iletişim demektir (6).

Metafor, analogiden önce gelir. Çünkü metafor daha önce fark edilmemiş benzerlik ve analogileri betimleyerek ortaya çıkarır. Metafor bilimde bir model sağlayarak bilineni, bilinmeyeni açıklamada kullanır. Ayrıca, model ve sözcük üretmede bilim adamları hem metaforu hem de önceden var olan zihinsel kaynakları kullanırlar. Bundan dolayı metafor, bilimsel teori üretmede gerekli zihinsel bir rol oynamaktadır (6).

Anlamı belirgin olmayan sözcükler insanları şaşırtır, sıradan sözcükler ise sadece önceden bilinenleri ifade etmeye yarar. Yani insan zihninin "yeni" kabul ettiği,

ilk kez karşılaştığı fikirlerin, en etkileyici biçimde metaforla ifade edilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır (6).

Türkçeye bakıldığı zaman pekçok dil sanatı ve metaforlar arasında yakın ilişki vardır. Şöyle ki; istiare, eğretilme, alegori, mecaz, temsil ve teşbihten söz açılınca doğal olarak dilin kendisinin bir metaforlar, dolayısıyla da benzetmeler (teşbih), yerine koymalar (temsil, mecaz) bütünü olarak ortaya çıktığı görülmektedir (6).

Basit düzeyde de olsa bu tarz ifadeler çocuk kitaplarında da rastlanmaktadır. Ancak metafor gibi genel bir başlıktan ziyade bu ifadeler; deyimler, mecaz ifadeler içeren cümleler, kişileştirmeler ve benzetmeler kategorileri halinde incelenecektir.

2.6. Erken Çocuklukta Dil Gelişimi

Tüm insanlar dili edinme gizilgücü ile dünyaya gelirler. İnsanın biyolojik gelişimi ve beyin evrimi dikkate alındığında dili edinme yeteneğinin var olduğunu kabul etmemek yanıltıcı olur. Dil, çocuğun dünyaya geldiği kültürel topluluk içinde sosyal etkileşim ve iletişim yoluyla kazanılır. Bu süreçte beyin gelişimi ise önemli bir yapıtaşdır (18).

Dil edinimi anne karnında başlayan ve yaşam boyu süren bir süreçtir. Eğer bir fiziksel güçlük ya da insanlardan uzak kalma, uzak tutulma durumu yoksa doğumdan başlayarak beş yaşa kadar sürebilen sözlü dilin karmaşık yapısının gelişimi, evrenseldir (19).

Bebek, dünyaya gelirken, kalıtımın kendisine sağladığı refleks davranışlarını da birlikte getirir. İlk iki yıl içinde yani duyuşal-devinim dönemi boyunca büyük bir ilerleme göstererek çevresindeki kişilerle ve nesnelere başarılı bir etkileşim süreci içerisine girer. Zamanla, nesnelere amaçlarına ulaşmak için birer araç olarak kullanabildiği bir gelişim düzeyine erişir. Nesnelere kendilerine özgü niteliklerini, yapılarını vb. öğrenmeye de yönelmiş bulunmaktadır. Henüz bütün bu yetenekler somuttur ve çocuğun en yakın çevresiyle ilişkilerinde işe yararlar. Çocuk, bir sopayı, olsa olsa gözünün görebildiği bir oyuncak almak için kullanacaktır (20).

İkinci yaşın sonlarına doğru, yeni bir kavrama süreci, yani yeni bir zihinsel süreç geliştirmeye başladığı görülecektir. İşte bu kavrama ve anlama gelişimindeki en önemli görünümünden biri sembolik fonksiyondur. İki-dört yaşları arasındaki çocuk, göz önünde bulunmayan ve bu anlamda mevcut olmayan bir nesneyi ya da bir kişiyi temsil eden bir sözcük, sembol veya başka bir varlık geliştirmeye başlar. Örneğin, var olmayan bir gerçek bisiklet yerine, bir sözcük, bir oyuncak bisiklet ya da zihinsel sembol kullanılmaya başlar. Çocuk yalnız yakın çevresi ile değil, bu sembollerin de yardımıyla, geçmiş olaylarla da ilgilenmeye başlar (20).

Okul öncesi çocuk gelişiminin belirli bir basamağında çocuk, kendi zihinsel çerçevesinde yalnızca neyin var olduğunu düşünmekten şimdi-şuanda var olanı düşünmenin ötesine geçer. Oyun, ona bu değişimi yapma fırsatı sağlayan köprüdür. Eğer hali hazırda bir at yoksa çocuk at düşünmez. Ama bir nesne kullanarak örneğin

sopa ve sopaya binme hareketi ile atı düşünmeye başlayabilir. Onun, var olmayan nesne ve hareketleri hatırlatan pivot dediği (gerçek içerik): sopa ve harektir. Bu aşamada sopanın sembol ya da pivot olması önemsizdir. Önemli olan çocuğun anlam yaratma kapasitesine sahip olmasıdır (21).

Dil, bir taraftan düşünme için hammadde oluştururken, diğer taraftan düşünebilme yeteneğine paralel olarak işlemektedir. Farklı bir açıdan bakıldığında, dil, çocuğun soyut düşünebilme yeteneğine dış dünyadan sembolleştirdiği anlamları iliştiirmesine yardımcı olmaktadır. Yani, dil ve düşünce oldukça iç içe ve birbirleriyle etkileşim içerisinde. Bu nedenle, çocuk, dili elverdiği oranda düşünür ve kavramsal düşünme yeteneği arttıkça da dili gelişir (19).

Piaget'nin etkileşimci görüşüne göre dil, kalıtım, ve çevre etkileşimiyle gerçekleşir. Çocuklar dil öğrenme yeteneği ile dünyaya gelirler ve dili kazanmaya gereksinim duyarlar. Buna göre dil gelişimi ve bilişsel beceriler çocuğun çevresi ile etkileşimlerinden çıkardığı sonuçlarla gelişir (22).

Bireyin bilişsel gelişimi açısından en verimli dönem anaokulu dönemi içerisinde geçirilen beş yaştır. Çocuklar altı ile on iki yaş arasında anadillerinin sesbilimsel ayrımlarını, sözcüklüğünü, anlamsal, sözdizimsel, söylemsel kalıpları ve dil kullanımının karmaşık görünümlerini sözlü dil sistemi içinde edinmeye devam ederler (19).

Siyavuşgil (2007)'in Piaget'den aktardığına göre, altı yaşındaki Del isimli bir çocuğun on ay zarfında bir yetişkine kendiliğinden sorduğu sorular ve sarfettiği sözler çocuktan habersiz kaydedildiği birtakım diyaloglar bulunmaktadır (23). Bu diyaloglar “bulut yürür, çünkü rüzgar onu iter”, “bu taş suyu içer.”, “bu zavallı masacığa niçin böyle (lastikle uğuşturmak) yapıyorsunuz, hala gençleşmedi mi?” gibi kişileştirmeler; “tamam, görüyorsunuz ya herşey yerli yerinde” “bana ne ben oturuyorum ya” gibi deyim içeren cümleler; “şapkama bakın! sümüklü böcek gibi iç içe geçmiş” gibi benzetme; “bu yeri ben kapmışım” , “şimdi tokadı göreceksin” gibi mecaz ifadeli cümleler içermektedir. Bu cümleler okul öncesi dönemdeki çocukların metaforforları kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Okul öncesi dönemde dil gelişimini etkileyen çeşitli etkenler olmakla birlikte çocuğun resimli kitaplarla etkileşimi yaşlara göre değişmektedir. İki-üç yaş döneminde çocuk sözcük haznesini geliştirmekte, dilin temel yapısını daha iyi öğrenmektedir. Kitabı daha rahat tutup sayfaları çevirebilmektedir. Çocuk artık resimdeki ayrıntıları fark eder, soru sorar, istekle dinler ve sevdiği kitapları vardır. Bu dönemde ses tekrarlarının olduğu, tekerleme tarzında ürünleri defalarca dinlemekten hoşlanır ve yetişkinle beraber tekrarlamaya çalışır. Üç-dört yaşlarında çocuk anlatılanları bir konu bütünlüğü içinde algılamaya başlar. Yansıtılan olay ve resim arasında ilişki kurar. Kendisine okunan ya da anlatılan öyküleri dikkatle dinler ve tekrar tekrar okunmasını ister. Hayal gücünü kullanarak resimleri anlatmaktan hoşlanır. Beş altı yaşlarında dil, doğru ve kolay kullanılan iletişim aracı haline gelmiştir. Sözcük sayısı artmış, dil bilgisi kurallarına uygun konuşma başlamıştır. Alıcı dilin yanısıra, ifade edici dil de hızla gelişmektedir. Bu dönemde çocuk kendi öykülerini de yaratmaktan hoşlanır (24).

2.7. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı, 'çocuk' ve 'edebiyat' değişkenlerinden oluşan, ancak her ikisinden farklı, dirik bir bütünlük oluşturan sanatsal bir yapıdır. Edebiyatı başlı başına tanımlamak gerekirse 'duygu, düşünce ve hayallerin, söz veya yazı ile en güzel ve en etkili bir şekilde anlatılması demektir' denilebilir. Çocuk ise "üç yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek' olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk dönemi, üç yaş ile ergenlik dönemi arasındaki devre olarak tanımlandığına göre, bu uzun devre de kendi içinde farklı özellikler göstermektedir. Çocuğun gelişim dönemlerini Piaget, '3-7 yaş arası işlem öncesi, 7-11 yaş arası somut işlemler, 12 ve daha sonrası da soyut işlemler devresi olarak açıklamaktadır (25).

Çocuk edebiyatı ise, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikayeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. dir. (26).

Çocuk edebiyatı yaş gruplarına göre 3 gruba ayrılabilir:

1. 3-6 yaş okul öncesi çağı çocuk edebiyatı,
2. 7-12 yaş temel eğitim birinci kademe çağı çocuk edebiyatı
3. 13 yaş ve yukarısı temel eğitim ikinci kademe çağı çocuk edebiyatı. (27).

Bizim inceleme alanımızı ise konumuz itibari ile birinci kısım oluşturmaktadır.

2.8. Resimli Kitaplar

1-7 yaş arasındaki çocuklara hitap eden kitaplardır. En büyük özellikleri metin kadar hatta daha çok resim içermesidir. Metin varsa resmin tamamlayıcısı durumundadır. Kısmen ya da tamamen resimlerden oluşmuşlardır. Diğer çocuk kitaplarından daha çok göze hitap ederler. Çocuğa bilgi verir veya bilgisini pekiştirir (27).

1. Çocukların ilk tanıdığı türdür ve ilk kitap sevgisini aşırlarlar.

2. İşitme ve görme duyuları yoluyla çocuğa seslenirler. Çünkü çocuklar kendilerine okunan kitabı, bir taraftan dinlerken bir taraftan gözleriyle takip ederler. Böylece yeni kavram ve tecrübe kazanırlar.
3. Çocuğun ilk edebi ve estetik temellerini oluşturan türdür.
4. Çocuklarla yetişkin arasında ilişki kurulmasına yardımcı olur.
5. Çocukların her an gelişmekte olan iç ve dış dünyalarına yararlı katkıda bulunur. Hayal güçlerini geliştirir (27).

Resimli kitapları da kendi içinde üç gruba ayırırız:

- I. 2-3 yaş grubu için hazırlananlar: Genellikle bunlarda hiç metin olmaz. Çocuğun tanıdığı eşyalar, hayvanlar, insanlar resimde yer alır. Resmin altında da bunu açıklayan bir sözcük veya cümle bulunur. Resimler sade hatlı, parlak renkli ve gerçekçidir. Bunlara çoğunlukla A,B,C kitapları denir (27).
- II. 4-5 yaş grubu için hazırlananlar: Çocuk büyüdüğü için metin önem kazanmaya başlar. Konular basit olmalı ama bir hikaye özelliği taşımalıdır. Resimler hikayeyi anlatabilecek güçte olmalı, tema bir soruyu cevaplayacak ya da bilgisini pekiştirecek nitelikte olmalıdır. Bu yaşta çocukla sevdikleri kitabı sürekli kullanacakları için ciltleme iyi olmalıdır (27).
- III. 6-7 yaş grubu için hazırlananlar: Artık okul çağı başlamıştır. Çocuk okumayı, yazmayı yeni öğrenmekte, bunu başarmaya çalışmaktadır. Kitapların özellikle içerik açısından zenginleştiği görülmektedir (27).

Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişim seyri farklı özellikler gösterdiği için, dil ürünü olan çocuk edebiyatı da bu gelişime uygun olarak biçimlenir.

Okul öncesi dönemi kapsayan İşlem Öncesi Döneme (3-7) bakıldığında bu dönem çocukları, nesnelere başka şeylerin simgesi olarak kullanabilirler. Örneğin, uzun bir çubuğun üstüne binerek saatlerce at sürebilirler. Bu dönemde, mantıksal katılık olmaksızın doğrudan doğruya, özelden özele benzetmeler yapabilirler (25).

2.9. Metafor ve Mecazların Çocuk Kitaplarındaki Yeri

Okul öncesi dönemde çocukların bilişsel ve duyuşsal özellikleri, kitaplarının nasıl olması gerektiği konusunda bize önemli ipuçları verebilir. Çocuğun odasının camı açıkken, ayı güneşi odaya çağırabilir. Nehirlerdeki balıklarla konuşabilir. Bir balona asılarak bulutlara yükselebilir, bulutlardan kar taneleri toplayıp yiyebilir. O nedenle denebilir ki, bu dönem çocukları için kitap yazmak, yetişkinlere kitap yazmaktan gerçekten daha zordur. Bu dönem çocuğunun gelişim özellikleri, düşünme biçimleri, sözcük dağarcıkları; sözcüklerin yüklendiği anlamlar yeterince bilinmeden, bu işin olamayacağı söylenebilir (25).

Çocuk kitaplarının genel anlamda en önemli hedeflerinden biri dil gelişimine özen göstermek ve bunu yaparken çeşitli konu ve kavramları çocuğa sunmaktır. Metinde yer alan yeni sözcüklerin çocuğun yaş ve kavram düzeyine uygun olmasına dikkat edilmelidir (28).

Okul öncesi dönemdeki çocuk henüz soyut kavramları anlayabilecek düzeyde değildir. Bunun için yetişkinlerin kolayca anlayabildiği bazı deyimleri anlayamazlar. Kullanılan sözcükler günlük konuşmada kullanılan, çocuğun sıkça işittiği sözcüklerden seçilmelidir. Öte yandan, resimli öykü kitaplarında günlük konuşmalarda geçen güncel sözcüklere ağırlık vermenin yanısıra, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirmek için de yeni sözcükler kullanmak da çocuğun gelişimine katkı açısından yararlıdır. Ne var ki, öykü içinde geçen böylesi yeni sözcüklerin sayısı çok fazla ve anlamları çocuğun dünyasına çok yabancı, kavrayamayacağı nitelikte olmamalıdır (29).

Bu bağlamda okulöncesi döneme hitap eden kitaplarda metaforlara ne ölçüde yer verildiği, kullanılan metaforların niceliği ve niteliği, metaforların kullanım amacı ve metafor başlığı altında kullanılan dil sanatlarını incelemek ve belirlemek önemlidir.

2.10. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış bazı araştırmalar yer almaktadır. Araştırmalar kategorilerine göre sıralanmıştır.

Alanyazına bakıldığında metafor aracılığı ile yapılmış tanımlama çalışmalarına rastlanmaktadır.

Kapıcıoğlu, O., Şahin, M., Kuyucu, Y. (2013) Kapıcıoğlu ve arkadaşları okul öncesi öğretmenlerinin çocuk kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgelerini (metaforları) metafor tekniğini kullanarak okulöncesi öğretmenlerin çocuklarla ilgili algılarını tespit etmişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre okul öncesi öğretmenlerinin çocuk kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları kavramsal kategorilere ayrıldığında en çok metafor bulunan kategorinin “şekillendirilebilen bir hammadde olarak çocuk” olduğunu görülmektedir (30).

Bir başka tanımlama çalışmasında (Uyanık, B. 2012) ilköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin küresel çevre sorunlarına yönelik olarak kullandıkları metaforlar tespit edilmektedir. Öğrenciler tarafından üretilen metaforlar kategorilendirilmiştir (17).

Sosyoloji alanında yapılmış bir çalışmada da Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin “Sosyoloji” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları, metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın deseni de olgu bilim biçiminde düzenlenmiştir. Verilerin analizi içerik analizi tekniğiyle yapılmıştır. Her öğrencinin “Sosyoloji..... gibidir; çünkü.....” cümlesini tamamlamasıyla veriler elde edilmiştir (12).

Shaw, Barry ve Mahlios (2008) çalışmaları ise farklı branşlarda eğitim gören öğretmen adaylarının “öğretmenlik” konusundaki düşüncelerini ortaya çıkarmak amaçlıdır. Çalışma ile birlikte öğretmen adaylarının metaforları sınıflandırılarak farklı düzey ve branşlara göre karşılaştırılarak değerlendirilmiştir (31).

Metaforun bir eğitim yöntemi olarak kullanılmasına dair yapılmış çalışmalara bakıldığında;

Şeyihoğlu ve Genç'er'in 2011'de yaptığı “Hayat Bilgisi Öğretiminde Metafor Tekniğinin Kullanımı” çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin Hayat Bilgisi dersi “Organların işlevleri ile sağlıklı yaşam arasında ilişki kurar” kazanımında “organlara” ilişkin sahip oldukları algılarının, metafor aracılığı ile ortaya çıkarılması amaçlanmış olup araştırmaya katılan her öğrenciden “kalp, mide, böbrek, akciğer, ince bağırsak ve kalın bağırsak” organlarını bir şeylere benzetmeleri ve bu benzetmelerinin nedenlerini açıklamaları istenmiştir (32).

Başka bir çalışmada, üstün ve özel yetenekli öğrencilerin yabancı dil (ingilizce) öğretiminde metafor tekniği uygulamasının öğrenci başarısına etkileri incelenmiştir. Araştırma Afyonkarahisar Bilim Sanat Merkezinde 2005-2006 öğretim yılında 38 üstün yetenekli öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu model uygulanmıştır. Bu araştırmaya göre, metafor tekniğinin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin akademik başarı ortalaması 83,05, geleneksel öğretimin yapılan kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı ortalaması ise 68,98'dir (33).

Çalışkan doktora tezinde George Lakoff ve Mark Johnson (1980) tarafından sistemli biçimde ortaya konan Kavramsal Metafor Teorisi incelemiştir. Çalışmada “deyimlerin nedensizlik temelinde şekillendiği, bu nedenle de her birinin kendi başına öğrenilmesi gerektiği” anlayışını çürüten bu teori ışığında deyimlerin kavramsal çerçeveye oturtularak daha kolay öğrenilebileceğine dikkat çekilmiştir (34).

Arslan ve Bayrakçı (2006), metaforlar ve onların eğitimsel amaçlı kullanımlarını kuramsal olarak inceledikleri çalışmalarında, ilk önce metaforlar ile ilgili temel kavramları açıklanmış ve bu kavramları somut örneklerle gözler önüne sermişlerdir. Daha sonra ise metaforların eğitim öğretim alanında kullanımına yönelik açıklamalar yapmışlardır. Ayrıca öğrenme ortamı içerisinde metaforların öğretim amaçlı olarak kullanımlarında dikkat edilmesi gereken noktaları belirtmişler ve çeşitli önerilerde bulunmuşlardır (8).

Rundblad otizmli bireylerde metafor ve kinaye anlama gelişimini araştırmıştır. 11 otizmli çocuk ve 17 normal gelişim gösteren çocuk metafor ve metonimi anlama açısından karşılaştırılmıştır. Metafor ve metonimi gelişimini karşılaştırmak için Child-friendly Story Picture Task kullanılmıştır. Yönergeler ya kronolojik yaşa ya da mental yaşa uygun olarak oluşturulmuştur. Otizmli çocuklar hem kronolojik ve hem de zihinsel yaşa bakılmış ve metaphor ile metonimi anlamada bir engel durumu tespit edilmiştir. Bu çalışma sonunda metafor ve metonimi algılamının her yaşta ve seviyede ciddi şekilde etkilendiği ortaya çıkmıştır (35).

Başarıyı arttırıcı teknik olarak metaforun kullanıldığı çalışmalara örnek olarak Sznajder (2010) verilebilir. Araştırmacı, İngilizce ders kitaplarında yer alan metaforları ve bu metaforların dil eğitime katkısını incelediği çalışmasında, literatürdeki metaforların kitaplarda kullanım durumunun yetersiz olduğunu ortaya koymakta ve eğitimin kalitesini arttırmak adına daha fazla kullanılmasını önermektedir (36).

Alanyazında çocuk kitaplarının belli kriterlere göre incelenmesi ile ilgili çalışmalar da mevcuttur.

Baş (2005), tarafından çocuk dergileri üzerine yapılan araştırmada, 5 farklı çocuk dergisinde bulunan temel sözcük hazinesi, deyim ve atasözleri tespit edilmiştir. Dergilerin sözcük hazineleri, Karadağ (2005) ve Kurudayıoğlu'nun (2005) verileri ile karşılaştırılmış ve çocuk dergilerinin % 43 oranında öğrencilere uyum sağladığı tespit edilmiştir (37).

Gönen ve arkadaşları (2011), ilköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik olan çocuk kitaplarını içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri bakımından incelemiştir. Araştırma sonucunda; kitap boyutlarının çoğunlukla aynı ölçülerde olduğu, kapaklarının ve ciltlerinin dayanıksız olduğu, kitaplarda konu çeşitliliğinin olmadığı, bazı önemli karakter özelliklerine yer verilmediği, bazı kitapların mesaj içermediği ve kitaplarda dilbilgisi hatalarının bulunduğu tespit edilmiştir (38).

Bir diğer araştırmada Körükçü (2012), okulöncesi eğitime yönelik çocuk kitaplarının çeşitli özellikler açısından incelenmiştir. Araştırmaya alınan kitaplar için, kitabı biçim ve içerik olarak tanımlayıcı "Kitap Kayıt Formu" oluşturulmuş ve bu

form her bir kitap için ayrı ayrı doldurulmuştur. Araştırma sonucunda kitapların %63.7'sinin İstanbul'da basıldığı %68.8'inin 14-16 sayfa aralığında olduğu, %46.9'unun orta boyda olduğu, %66.9'unun sırttan tutkalla yapıştırılmış ve dikişli olduğu , %44.3'ünün ise ince karton kapaklı olduğu, %50'sinin sosyal yaşama yönelik konulara sahip olduğu gözlenmiştir. Ayrıca kitaptaki resimlerin %96.7 oranında metinle ilişkili olduğu tespit edilmiştir (39).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren, örnekleme grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarının içerisinde kullanılan dil sanatlarının (mecazlar, deyimler, benzetmeler ve kişileştirmeler) incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiş bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel model, bir olayı, durumu ya da konuya ilişkin koşulu belgeleyen ve tanımlayan araştırma modelidir. Betimleyici çalışmalar belirli bir ilişki durumunu tanımlar. Tarama Araştırması ise görüşme soruları, soru formları ya da testler gibi bir dizi araçla, bir grubun özelliklerini tanımlamayı içerir (40).

Araştırmada elde edilen verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında araştırma sonucunda toplanan veriler çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın nitel kısmında araştırmanın ana sorusu olan okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatları nelerdir ve bunların düzeyi nelere bağlıdır problem sorgulamaya yönelik olarak durum çalışması yapılmış ve veri toplamak amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara İl'inde bulunan üniversitelerin anaokullarındaki çeşitli yayınevleri ve yazarlara ait resimli çocuk kitapları oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara İl'inde bulunan bir üniversiteye bağlı anaokulundaki çeşitli yayınevleri (26 yayınevi) ve yazarların (98 farklı yazar) kitaplarından oluşan, farklı yıllarda basılmış (1981-2014), 180 adet resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır.

3.4. Örneklem Seçiminde Göz Önünde Bulundurulmuş Ölçütler

Araştırmada ulaşılabilir evrenden; zaman tasarrufu ve çeşitli kaynakları edinme imkânı sağlama amacıyla amaçsal örnekleme yoluyla belirlenen ve evreni temsil ettiği düşünülen uygun büyüklükte bir örneklem grubu belirlenmiştir. Amaçsal örnekleme, olası olmayan seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Amaçsal örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek deınlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışmak istenildiğinde tercih edilir. (şener Büyüköztürk bilimsel araştırma yöntemleri). Bu çalışma kapsamında amaçsal örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşmaktadır. Bu örneklem yönteminde sadece ölçütü karşılayan birimler örnekleme alınır (40).

Bu tez çalışması kapsamında resimli çocuk kitapları seçilirken aşağıdaki ölçütler göz önüne alınmıştır:

- Örnekleme alınan tüm kitaplar rastgele seçilmiştir.
- Bir yazara ait maksimum dört kitap seçilmiştir.
- Tek yazarlı kitaplar örnekleme alınmıştır.
- Seri kitaplardan maksimum üç kitap örnekleme alınmıştır.
- Kitap künye bilgisi eksik kitaplar örnekleme alınmamıştır.
- Örnekleme alınan kitapların ilk baskısı incelenmiştir.

Araştırmanın amaçlarına bağlı olarak çalışmada, örneklem olarak belirlenen yuva ve anaokulunda mevcut olan; farklı yayınevleri ve yazarların kitaplarından oluşan, 180 adet resimli çocuk kitabı yer almıştır.

Araştırmanın yürütüldüğü anaokulunun seçilme nedeni ise bu anaokulunun kitaplığının nicel (toplam 952 adet kitap) ve nitel açıdan (yayınevi, yazar ve basım yılı çeşitliliği) evreni temsil ettiğinin düşünülmesidir. Diğer üniversitelere bağlı anaokullarında bulunan resimli çocuk kitaplarının, örneklem olarak seçilen anaokulunda bulunan kitaplarla benzerlik gösterdiği araştırmacı tarafından tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen tüm kitaplar “Kitap Kayıt Formu” içerisinde yer alan maddelere uygun olarak kaydedilmiştir. Her kitap için kaydedilen “Kitap Kayıt Formu” araştırmacı tarafından gerekli kaynaklardan yararlanılarak titizlikle doldurulmuştur.

Araştırmada, maksimum çeşitliliği ya da grup içi varyansı arttırmak için olabildiğince farklı yayınevine ve çeşitli yazarlara ulaşılması planlanmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında 26 tane yayınevi ve 98 farklı yazarın kitaplarının yer aldığı 180 kitap incelenmiştir.

3.5. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından, okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarının içerisindeki dil sanatlarını tespit etmek amacıyla oluşturulmuş 'Kitap Kayıt Formu' kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan 'Kitap Kayıt Formu' iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; kitap künyesi ve içerik kısımlarından oluşmaktadır. Kitap künyesi; kitabın adı, yazarı, yayınevi, yayım yılı, resimleyen kişi ve çeviren kişi başlıklarından oluşturulmuştur. İçerik kısmında ise dil sanatları; deyimler, mecazlar, kişileştirmeler ve benzetmeler olmak üzere 4 kategori yer almaktadır.

Seçilen her kitap için ‘Kitap Kayıt Formu’ araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

3.6. Veri Toplama İşlemi

Verilerin toplanması amacıyla içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanımlanmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli sözcüklerin veya kavramların varlığını belirleyeme yönelik yapılıdır. Araştırmacılar, bu sözcük veya kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunurlar (40).

Araştırma verilerini toplamak amacıyla örneklem olarak seçilen anaokuluna gidilerek, toplam 952 kitap içinden, rastgele örneklem toplama yöntemine göre seçilmiş 180 kitap “Kitap Kayıt Formu” üzerine uygun bir şekilde araştırmacı tarafından tek tek doldurulmuştur.

3.7. Verilerin Analizi

Kitapların incelenip kitap kayıt formuna işlenmesinden sonra elde edilen bilgiler değerlendirmeye alınmıştır. Kitaplardan elde edilen veriler kodlanmış ve istatistiksel işlemlerin yapılması için bilgisayarda SPSS paket programına aktarılmıştır.

Kitap kayıt formundan elde edilen verilerin çözümlenmesinde, betimleyici istatistik (frekans (f), yüzde (%)) ve ortalama (\bar{X}) yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Dil sanatları kullanım düzeyinin kitabın yazarının cinsiyetine ve kitabın çeviri olup olmamasına göre anlamlı farklılığını belirlemeye yönelik olarak bağımsız t testi; dil sanatları kullanım düzeyinin basım dönemine göre anlamlı farklılığını belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (Anova) testi; herbir dil sanatının kullanım düzeyinin değişiminin çoklu karşılaştırması için LSD testi ve dil sanatlarının kullanım düzeyleri arasındaki ilişkiyi göstermek için basit korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan t testi, ANOVA (tek yönlü varyans

analizi) ve korelasyon analizi parametrik testler olup, güvenilirliği ve geçerliliği parametrik olmayan ki-kare vb. testlere göre çok daha yüksektir. Araştırma verileri normal dağılım gösterip parametrik olma ilkelerini karşıladığından parametrik olan bu analizler kullanılmıştır.

Verilerin karşılaştırılmasında anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın amacına yönelik olarak toplanan veriler, SPSS 22.0 paket programı yardımı ile değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan yuva ve anaokulu'nda bulunan 180 çocuk kitabından elde edilen verilerin analizleri sonucunda ulaşılan bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir.

4.1. İncelenen Kitapların Künye Bilgisine İlişkin Sayı ve Yüzdeleri Gösteren Bulgular

Araştırma kapsamına alınan 180 resimli çocuk kitabının incelenmesi sonucu elde edilen yazarının cinsiyeti, çeviri kitap olup olmaması, basım yılı gibi kitap künyesine ilişkin bilgiler frekans ve yüzde değerleri ile aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.1.1.'de incelenen resimli çocuk kitaplarında yazarın cinsiyeti dağılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

Tablo 4.1.1. İncelenen kitapların yazarın cinsiyetine göre dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kadın	116	64,4
Erkek	64	35,6
Toplam	180	100,0

Tablo 4.1.1. incelendiğinde, araştırma kapsamında yer alan resimli çocuk kitapları yazarlarının %64,4 ünün kadın, %35,6'sının erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.2. İncelenen kitapların basım yılı aralıkları

Basım Yılı	n	%
1981-1991	3	1,7
1992-2002	56	31,1
2003-2014	121	67,2
Toplam	180	100,0

Tablo 4.1.2.'e göre örnekleme alınan kitapların %1,7'sinin 1981-1991 yılları arasında, %56'sının 1992-2002 yılları arasında, %67,2'sinin ise 2003-2014 yılları arasında basıldığı belirlenmiştir.

Tablo 4.1.3. İncelenen kitapların çeviri olup olmamasına göre dağılımı

Kitabın Anadili	n	%
Türkçe	127	70,6
Çeviri	53	29,4
Toplam	180	100,0

Tablo 4.1.3. İncelendiğinde, örnekleme alınan kitapların anadiline göre dağılımına bakıldığında, %70,6'sının Türkçe, %29,4'ünün çeviri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.4. Dil sanatları kullanım sayısının incelenen kitaplardaki dağılımı

Kullanılan Dil Sanatı	Deyim		Mecaz		Kişileştirme		Benzetme	
	Sayı	n	%	n	%	n	%	n
0	39	21,7	74	41,1	99	55,0	114	63,7
1	38	21,1	53	29,4	41	22,8	39	21,7
2	32	17,8	23	12,8	21	11,7	20	11,1
3	17	9,4	12	6,7	6	3,3	1	,6
4	20	11,1	10	5,6	8	4,4	4	2,2
5 ve üstü	34	18,9	8	4,5	5	2,9	2	1,1
Toplam	180	100,0	180	100,0	180	100,0	180	100,0

Tablo 4.1.4. İncelendiğinde örnekleme alınan kitapların %21,7'sinde hiç deyim kullanılmadığı ve %18,9'unda 5 ve daha üstünde deyim kullanıldığı görülmüştür. İncelenen kitapların %41'inde hiç mecaz ifade görülmezken, 5 ve daha üstü mecaz kullanımına %4,5'inde rastlanmıştır. Kişileştirme sanatı, incelenen kitapların %55'inde hiç yokken, 5 ve daha üstü kullanımı kitapların %2,9'unda görülmüştür. Benzetme sanatı, incelenen kitapların %63,7'sinde hiç yokken, kitapların %1,1'inde 5 ve üstü kullanım görülmüştür.

Tablo 4.1.5. Dil sanatlarının kullanım ortalamaları

Dil Sanatları	n	\bar{x}	ss
Deyim	180	2,64	2,686
Mecaz	180	1,21	1,461
Kişileştirme	180	,91	1,401
Benzetme	180	,60	,995

Tablo 4.1.5. İncelendiğinde, örnekleme alınan kitapların deyim ortalaması 2,64; mecaz ortalaması 1,21; kişileştirme ortalaması 0,91; benzetme ortalaması 0,60 olduğu görülmektedir.

4.2. Hipotez Testleri

Tablo 4.2.1. Dil sanatları kullanım düzeyinin yazarın cinsiyetine göre değişimi

Dil sanatları	Yazarın cinsiyeti	n	\bar{x}	ss	t	Df	p																																
Deyim	kadın	61	2,25	2,58	-2,262	159	,025																																
	erkek	37	3,26	2,82				Mecaz	kadın	61	1,00	1,33	-2,616	159	,010	erkek	37	1,63	1,66	Kişileştirme	kadın	61	,75	1,21	-1,966	159	,078	erkek	37	1,22	1,75	Benzetme	kadın	61	,56	,91	-0,636	159	,526
Mecaz	kadın	61	1,00	1,33	-2,616	159	,010																																
	erkek	37	1,63	1,66				Kişileştirme	kadın	61	,75	1,21	-1,966	159	,078	erkek	37	1,22	1,75	Benzetme	kadın	61	,56	,91	-0,636	159	,526	erkek	37	,67	1,14								
Kişileştirme	kadın	61	,75	1,21	-1,966	159	,078																																
	erkek	37	1,22	1,75				Benzetme	kadın	61	,56	,91	-0,636	159	,526	erkek	37	,67	1,14																				
Benzetme	kadın	61	,56	,91	-0,636	159	,526																																
	erkek	37	,67	1,14																																			

Araştırma sonuçlarına göre, yazarın cinsiyetine göre dil sanatları kullanım düzeyi ortalamaları farklılık göstermektedir. Ancak bu ortalamaların anlamlılığı bağımsız t testi ile aşağıda ayrıca incelenecektir. Sadece ortalama farklar üzerinden

incelendiğinde erkek yazarların dil sanatları kullanım düzeyi göreceli olarak kadınlara göre yüksek çıkmıştır. Bu sanatlardan deyim ve mecaz da yazarın cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Kişileştirme ve benzetme sanatları ise anlamlı farklılık göstermemiştir. Erkek yazarların deyim ve mecaz kullanımını daha yüksek ve bu durum istatistiki olarak anlamlıdır (Bu analiz için aynı yazarın kitapları göz önünde bulundurularak ortalamalar üzerinden teke indirilmiştir).

Tablo 4.2.2. Dil sanatları kullanım düzeyinin kitabın anadiline göre değişimi

Dil sanatları	Kitabın anadili	n	\bar{x}	ss	t	df	P																																								
Deyim	Türkçe	127	2,34	2,32	-2,396	178	,018																																								
	Çeviri	53	3,38	3,30				Mecaz	Türkçe	127	,94	1,20	-3,935	178	,000	Çeviri	53	1,85	1,80	Kişileştirme	Türkçe	127	,90	1,52	-,117	178	,907	Çeviri	53	,92	1,07	Benzetme	Türkçe	127	,57	1,00	-,525	178	,600	Çeviri	53	,66	,97	Toplam		180	
Mecaz	Türkçe	127	,94	1,20	-3,935	178	,000																																								
	Çeviri	53	1,85	1,80				Kişileştirme	Türkçe	127	,90	1,52	-,117	178	,907	Çeviri	53	,92	1,07	Benzetme	Türkçe	127	,57	1,00	-,525	178	,600	Çeviri	53	,66	,97	Toplam		180													
Kişileştirme	Türkçe	127	,90	1,52	-,117	178	,907																																								
	Çeviri	53	,92	1,07				Benzetme	Türkçe	127	,57	1,00	-,525	178	,600	Çeviri	53	,66	,97	Toplam		180																									
Benzetme	Türkçe	127	,57	1,00	-,525	178	,600																																								
	Çeviri	53	,66	,97				Toplam		180																																					
Toplam		180																																													

Araştırma sonuçlarına göre, kitabın çeviri olup olmamasına göre dil sanatları kullanım düzeyi ortalamaları farklılık göstermektedir. Ancak bu ortalamaların anlamlılığı bağımsız t testi ile aşağıda ayrıca incelenecektir. Sadece ortalama farklar üzerinden incelendiğinde deyim, mecaz ve benzetme sanatlarının kullanımı çeviri kitaplarda daha fazla iken kişileştirme sanatı ise çok düşük düzeyde çeviri olmayanlarda daha yüksek düzeydedir.

Araştırma sonuçlarına göre dil sanatları kullanım düzeyi, bu sanatlardan deyim ve mecaz da kitabın çeviri olup olmamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Kişileştirme ve benzetme sanatları ise anlamlı farklılık göstermemiştir. Çeviri olan kitaplarda deyim ve mecaz kullanımı çeviri olmayanlara göre daha yüksek ve bu durum istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 4.2.3. Dil sanatları kullanım düzeyinin kitabın basım aralığına göre değişimi

Dil sanatları	Basım Aralığı	n	\bar{x}	ss	df	F	p
Deyim	1981-1991	3	0,33	0,57			
	1992-2002	56	0,93	1,53	2	,256	,774
	2003-2014	121	0,51	1,35			
	Toplam	180	0,91	1,40			
Mecaz	1981-1991	3	1,00	1,00			
	1992-2002	56	3,05	2,88	2	1,403	,248
	2003-2014	121	2,50	2,60			
	Toplam	180	2,54	2,68			
Kişileştirme	1981-1991	3	,00	,00			
	1992-2002	56	1,63	1,56	2	3,160	,067
	2003-2014	121	1,05	1,38			
	Toplam	180	1,21	1,46			
Benzetme	1981-1991	3	,33	,57			
	1992-2002	56	,64	1,01	2	,169	,845
	2003-2014	121	,59	,99			
	Toplam	180	,60	,99			

Araştırma sonuçlarına göre, kitaplarda dil sanatlarının kullanım düzeyleri yıllara göre farklılık göstermiştir. Dil sanatlarının basım yılı aralığına göre kullanım düzeyine bakıldığında 1992-2002 yılları arası her bir dil sanatı için en yüksek ortalamaya rastlanmıştır. Ancak bunun anlamlı olup olmadığı aşağıda Anova testi ile ayrıca test edilmiştir. Dil sanatları kullanım düzeyi yayınlandıkları dönemlere göre anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Buna göre, “H.3. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının kullanımı yıllara göre farklılık göstermektedir.” Hipotezi red edilmiştir.

Tablo 4.2.4. Dil sanatları kullanım düzeyleri arası basit korelasyon analizi

	1	2	3	4
1.Deyim	1,000			
2.Mecaz	,512	1,000		
3.Kişileştirme	,206	,370	1,000	
4.Benzetme	,197	,231	,373	1,000

Araştırma sonuçlarına göre, dil sanatlarından deyim ile mecaz, deyim ile kişileştirme, deyim ile benzetme, mecaz ile kişiselleştirme, mecaz ile benzetme ve kişiselleştirme ile benzetme arasında anlamlı ilişkiler söz konusudur ($p<0,05$). Buna göre Yani tüm dil sanatlarının kullanımları bir biri ile anlamlı ilişki içerisindedir. Sonuç olarak “ H.4. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından deyim ve mecaz kullanımı arasında bir ilişki vardır.”, “H.5. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından deyim ve kişileştirme kullanımı arasında bir ilişki vardır.”, “H.6. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından deyim ve benzetme kullanımı arasında bir ilişki vardır.”, “H.7. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından benzetme ve mecaz kullanımı arasında bir ilişki vardır.”, “H.8. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından benzetme ve kişileştirme kullanımı arasında bir ilişki vardır.” Ve “H.9. Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarından

mecaz ve kişileştirme kullanımı arasında bir ilişki vardır.” Hipotezleri kabul edilmiştir. Korelasyon değerlerine göre, deyim ile mecaz arasında pozitif orta düzeyde bir ilişki vardır (,512). Yani deyim kullanımı arttıkça mecaz kullanımında orta düzeyde artmakta, deyim kullanım düzeyi düştükçe, mecaz kullanım düzeyi de orta düzeyde azalmaktadır. Deyim ile kişileştirme arasında pozitif düşük düzeyde ilişki söz konusudur (,206). Deyim kullanımı arttıkça kişileştirme kullanımı da düşük düzeyde artmakta, deyim kullanım düzeyi düştükçe, kişileştirme kullanım düzeyi de düşük düzeyde azalmaktadır. Deyim ile benzetme arasında da pozitif düşük düzeyde bir ilişki söz konusudur (,197).Deyim kullanımı arttıkça benzetme kullanımı da düşük düzeyde artmakta, deyim kullanım düzeyi düştükçe, benzetme kullanım düzeyi de düşük düzeyde azalmaktadır. Korelasyon değerlerine göre, mecaz ile kişileştirme arasında pozitif orta düzeyin biraz altında bir ilişki vardır (,370). Mecaz kullanımı arttıkça kişileştirme kullanımı da orta düzeyde artmakta, mecaz kullanım düzeyi düştükçe, kişileştirme kullanım düzeyi de orta düzeyde azalmaktadır. Mecaz ile benzetme arasında pozitif düşük düzeyde ilişki söz konusudur (,231).Mecaz kullanımı arttıkça benzetme kullanımı da düşük düzeyde artmakta, mecaz kullanım düzeyi düştükçe, benzetme kullanım düzeyi de orta düzeyde azalmaktadır. Benzetme be kişileştirme arasında pozitif orta düzeyin biraz altında ilişki söz konusudur (,373). Benzetme kullanımı arttıkça kişileştirme kullanımı da orta düzeyde artmakta, benzetme kullanım düzeyi düştükçe, kişileştirme kullanım düzeyi de orta düzeyde azalmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, kitabın çeviri olup olmamasına göre dil sanatları kullanım düzeyi ortalamaları farklılık göstermektedir. Bu ortalamaların anlamlılığı bağımsız t testi ile ayrıca incelenmiştir. Sadece ortalama farklar üzerinden incelendiğinde deyim, mecaz ve benzetme sanatlarının kullanımı çeviri kitaplarda daha fazla iken kişileştirme sanatı ise çok düşük düzeyde çeviri olmayanlarda daha yüksek düzeydedir.

Çocuk edebiyatında en önemli unsur “dil” dir. En soyut temaların edebiyat eserinde somutlaştırılabildiği görülmektedir. Dil sanatlarının da bu noktada doğru kullanıldığında oldukça işlevsel olabileceği düşünülmektedir. Bu açıdan kullanılan dil sanatlarının niceliğinin yanısıra niteliğinin de önemi büyüktür (41).

Bu bölümde incelenen resimli çocuk kitaplarındaki bazı dil sanatı örneklerine yer verilmiştir. Her bir dil sanatı (deyim, mecaz, kişileştirme ve benzetme) kendi içlerinde örneklerle sunulmuştur. Seçilmiş olan dil sanatlarının olumlu ve olumsuz açıdan tartışılabilir örnekler olmasına dikkat edilmiştir.

İncelenen kitaplarda rastlanan bazı deyim örnekleri ise şu şekildedir:

“Canı yanmak” (Çınaroğlu, 2005: s.14).

“Canı sıkılmak” (Rogeon, 2008: s.5).

“Merak etmek” (Rogeon, 2008: s.2).

“Fark etmek” (Kolektif, 2009: s.12).

“Alay etmek” (Kolektif, 2009: s.14).

“Tepesi atmak” (Ak, 2007: s.22).

“Burnundan solumak” (Ak, 2007: s.19).

“Sevinçten havalara uçmak” (Dayıoğlu, 1998: s.11).

“Dili damağı kurumak” (Şahinkanat, 2013: s.14).

“Kalbi paramparça olmak” (Mallinos, 2008: s.18).

Yukarıda bulunan çeşitli çocuk kitaplarından alınmış deyimler incelendiğinde bu deyimlerden ilk beş tanesinin okulöncesi düzeydeki çocuklar tarafından anlaşılabilir olduğu düşünülürken, son beş tanesinin okul öncesi seviyesine uygun olmadığı düşünülmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuk soyut kavramları dolayısıyla deyimleri anlayamaz (29). Örneğin; “kalbi paramparça olmak” deyimini bu dönemdeki çocuğun aklına gerçek anlamda parçalanmış bir kalp getirebilir. Okul

öncesi dönemdeki bir çocuğun bu deyim in altında yatan “üzülmek” duygusunu anlamasının zor olacağı düşünülmektedir.

İncelenen kitaplarda rastlanan bazı mecaz örnekleri ise şu şekildedir:

“Yanağıma kocaman bir öpücük kondurdu” (Rogeon, 2008: s.2).

“Uykuya daldı” (Mallinos, 2008: s.12).

“Yumuşak bir bir ses” (Civardi, 2008: s.13)

“Zayıf bir ses” (Rogeon, 2008: s.9).

“Derin bir uyku” (Keskingöz, 2012: s. 29).

“Tatlı rüyalar” (Rogeon, 2008: s.2).

“Pınar uçarcasına içeri gitti” (Ak, 2007: s.10).

“Çiçeğin güzelliğine bayıldım” (Dayıoğlu, 1998: s.6).

“Annemin kucagında mayalanıyordum” (Ongun, 2009: s.1).

“Gözlerinden hü zün akıyordu” (Mallinos, 2008: s.14).

Yukarıda bulunan çeşitli çocuk kitaplarından alınmış mecaz ifadeler incelendiğinde bu mecazlardan ilk altı tanesinin okulöncesi düzeydeki çocuklar tarafından anlaşılabilceği düşünülürken, son dört tanesinin okul öncesi seviyesine uygun olmadığı düşünülmektedir. Özellikle “annemin kucagında mayalanıyordum” ve gözlerinden hü zün akıyordu” ifadeleri henüz işlem öncesi dönemde bulunan okul öncesi çocuğu için oldukça karmaşık ve yabancı ifadelerdir (22). Buna karşılık “tatlı rüyalar” ve “yanağına kocaman bir öpücük kondurdu” ifadeleri çocuğun gündelik yaşamından ifadeler olduğu için daha anlaşılabilir.

İncelenen kitaplarda rastlanan bazı benzetme örnekleri ise şu şekildedir:

“Pamuk gibi yumuşak saçları vardı”(Göknil, 2007: s.12)

“Buz gibi soğuk su”. (İçözü, 2000: s.14)

“Gökyüzü gibi mavi gözlük” (Kolektif, 2009: s.15)

“Sosis kadar kalın parmak” (Ak, 2007: s.22)

“Sopa gibi uzun ayak”(Çakmakçioğlu, 2010: s.12).

“Resam gibi resim yapmak” (Keskingöz, 2012: s.7).

“Mis gibi kokmak” (Ongun, 2009: s.13).

“Tığ gibi ince adam” (Ak, 1997: s.10).

“Kaymak gibi pürüzsüz taş” (Ak, 2004: s.12).

Yukarıda bulunan çeşitli çocuk kitaplarından alınmış benzetmeler incelendiğinde çoğunun anlatımı vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuk için bir kavramı somutlaştırmak oldukça önemlidir. (çocuk edebiyatı) Bu kavramın anlaşılabilirliğini kolaylaştırır. “Gökyüzü kadar mavi gözlük” ve “buz gibi soğuk su” benzetmeleri bunlara örnektir. Diğer taraftan benzetme ilişkisi kurulan kavram veya sözcüklerin çocuk tarafından bilinmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. “Tığ gibi ince adam” ve “kaymak gibi pürüzsüz taş” benzetmelerinde “tığ” nesnesi veya “pürüzsüz” kavramı bilinmiyorsa çocuk tarafından bu benzetmelerin daha zor anlaşılacağı düşünülmektedir.

İncelenen kitaplarda rastlanan bazı kişileştirme örnekleri ise şu şekildedir:

“Rüzgar, saçınızı dağıtır ve sizinle oynamak istercesine şapkanızı uçurur” (Milbourne, 2008: s.5).

“Gece gökyüzünde yıldızlar göz kırparı” (Keskingöz, 2012: s.32).

“Vücudu çalışmayı bıraktı” (Mallinos, 2008: s.16).

“Cömert elma ağacı” (Çınaroğlu, 2005: s.16).

“Halkalar ortalıkta zıplayıp duruyordu” (Rey, 2008: s.10).

“Onu bir sürpriz bekliyordu” (Kolektif, 2009: s.15).

“Gece olunca karanlığa gizlendi renkler” (Gürmen, 2005: s.10).

“El salladık aydedeye” (Gürmen, 2005: s.10).

“Düdüğün nazlı sesi sokağa dalga dalga yayıldı” (Ak, 2007: s.29)

“Duvarda oynayan gölgeleri izledi” (Williams, 2007: s.24).

Yukarıda bulunan çeşitli çocuk kitaplarından alınmış kişileştirmeler incelendiğinde çoğunun bir durumu, eylemi veya kavramı başka bir durum, hareket veya kavramı anlatmak için kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda söz konusu dil sanatının anlatıma şiirsel bir hava verdiği düşünülmektedir. Bu da anlatıma canlılık ve estetik katmaktadır (41). “Vücudu çalışmayı bıraktı” örneğinde vücut bir fabrikaya benzetilmiş ve ortak özellik olarak “çalışmak” eylemi ele alınmıştır. “el salladık aydedeye” örneğinde ise gündüz olunca görünmeyen aydedenin “kaybolma” durumuna dikkat çekilmek istenmiştir. Benzetme sanatında olduğu gibi kişileştirme sanatında da okul öncesi dönem çocuğu için dikkat edilmesi gereken nokta, aktarılan özelliğin anlaşılabilirliğinin çocuğun bilişsel seviyesine uygun olmasına dikkat edilmesidir. “Cömert elma ağacı” ve “düdüğün sesi nazlı nazlı sokağa yayıldı” örneklerinde “cömert” ve “nazlı” sözcüklerinin anlamı çocuk tarafından bilinmiyorsa kullanılan dil sanatının amacına ulaşamayacağı düşünülmektedir.

5. TARTIŞMA

Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarını çeşitli değişkenlere göre inceleyen ve betimleyen bu araştırmada, elde edilen veriler uygun istatistiksel yöntemlerle hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, bu bölümde ilgili alan yazın bağlamında tartışılacaktır.

Kitapların basım yılı aralıkları bakıldığında, incelen kitapların en çok 2002-2014 yılları arasında basılmış olması, anaokulunun en çok bu yıllar arasında kitap alımı yapmış olduğunu akla getirebilir.

İncelenen çocuk kitaplarında en fazla kullanılan dil sanatının “deyim” olduğu görülmektedir. Bunun bir nedeni; dilimizin deyim açısından oldukça zengin olması hatta öyle ki kullandığımız pek çok sözcük öbeğini deyim amacıyla ya da deyim olduğunu bilmeden kullanmamız olabilir. Söz gelimi, incelenen kitapların pekçoğunda rastlanan “merak etmek” ve “fark etmek” deyimleri bunlara birer örnektir. Bir diğer nedeni kitapta anlatılan duyguyu veya olayı vurgulamak, dikkat çekmek için yapılmış olabileceğidir.

İncelenen resimli çocuk kitaplarında kullanılan deyimlere bakıldığında “alay etmek” “canı yanmak” gibi duyguyu vurgulamak için kullanılan deyimler metin içerisinde bir nebze anlaşılabilirken; “kalbi paramparça olmak” ya da “burnundan solumak” gibi karmaşık deyimlerin okul öncesi dönemde olan bir çocuk tarafından anlaşılması pek mümkün görünmemektedir.

Çizgi film ve animasyonlarda kullanılan deyim ve atasözlerini tespit etmek amacıyla yapılan bir yüksek lisans çalışmasında ise; 5 farklı çizgi filmin 10’ar (yaklaşık 600 dakika) bölümü izlenmiş ve toplamda 344 deyim ve atasözü tespit edilmiştir. Bunlardan 342 tanesi ise deyimdir. Toplamda elde edilen deyimlerin 223 tanesi farklıdır. Araştırmanın öneri kısmında ise dilin bu öğelerine çocukların seviyesine uygun olarak yer verilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır (42).

Araştırmanın bulgular kısmında incelenen kitaplarda deyim kullanımı ortalaması 2’den fazla değildir (Tablo 4.1.5). Nicel açıdan bu veri pek sorun teşkil

etmese de kitaplardan alıntılanan örneklerden yola çıkarak nitel açıdan önemli olduğu söylenebilir.

Diğer bir taraftan deyimlerin yaş grubuna uygun olarak kitaplarda belli sayıda ve düzeyde kullanılması anlatıma canlılık ve ahenk verecektir, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamanın yanı sıra kültürün ve bu kültürün bir parçası olan değerlerin aktarımını sağlayacağı da düşünülmektedir (43). Bu noktada yine kullanılan deyimlerin niteliği ve niceliği önemlidir.

Karikatür ve kısa öykülerin deyim ve atasözlerinin öğrenilmesinde katkısının incelendiği bir yüksek lisans tez çalışmasında deney ve kontrol grupları arasında deyim ve atasözlerini öğrenebilme açısından anlamlı farklılıkların olup olmadığına bakılmıştır. “deyimlerin anlamlarının kavranmasında karikatür kullanımının öğretim üzerinde etkisi nedir?” sorusu uygulama sonucundaki başarı testinde deyimlerle ilgili olan sorularda deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre daha başarılı olduğu gözlemlendiği için karikatür kullanımının deyimlerin anlamlarının kavranmasında etkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde “Atasözlerinin anlamlarının kavranmasında karikatür kullanımının öğrenme üzerinde etkisi ne düzeydedir?” sorusu da aynı başarı testindeki atasözleri ile ilgili sorulara verilen yanıtlardaki başarı ortalamaları karşılaştırıldığında deney grubunun daha başarılı olduğu gözlemlendiği için atasözlerinin anlamlarının kavranmasında karikatür kullanımının etkili olduğu bulunmuştur. Çalışmanın öneri kısmında resim, öykü ve görsel öğelerin öğretimi kolaylaştıran öğeler olduğunun altı çizilerek sözcüklerin ya da söz dizilerinin anlamlarını kavratırken öykülerden, resimlerden sıkça yararlanılması gerektiğinin altı çizilmiştir (43).

Bulgulara göre dil sanatları kullanım ortalaması sıralamasında deyim takiben mecaz, kişileştirme ve benzetme söz sanatı gelmektedir (Tablo 4.1.5).

Çocuk yazınlarında yazarların çok fazla dolaylı ve mecaz ifade içeren anlatımlara yer vermemesi gerekmektedir. Çünkü okul öncesi dönemde olan çocuk dolaylı ve mecazlı söylemleri anlamakta güçlük çekebilir. Bu da anlatılan öyküye ya da masala hakim olmasını zorlaştırır. Kısa, kurallı cümleler oluşturulmalı ve canlı,

akıcı bir anlatım tercih edilmelidir. Özellikle okul öncesi çağı çocukları için hazırlanan kitaplarda; çocukların günlük hayatlarında kullandıkları sözcüklere ağırlık verilmelidir. Ancak belli bir dönem sonra çocukların sözcük haznelerini geliştirmek amaçlı yer yer farklı sözcüklere de yer verilmelidir. Bilinmeyen sözcükler gerektiği yerde okuyucu tarafından çocuğa açıklanmalıdır (44).

Araştırma kapsamında incelenen kitaplardaki mecaz sayısı ortalamasına bakıldığında kitaplarda kullanılan ortalama mecaz sayısı 1'dir (Tablo 4.1.5).

Kitaplarda geçen mecaz örnekleri hayatlarında kullandıkları ifadelerdir. Dolayısıyla çocuk "Yumuşak, tatlı bir ses" ifadesinde kastedilenin "güzel, kulağa hoş gelen ses" olduğunu kavrayabilecektir. Yine aynı şekilde "çiçeğin güzelliğine bayıldım" örneğinde beğenme duygusunun vurgulandığını sezebilecektir. Çocuk sezgisel olarak bu yorumu getirebilecektir. Çünkü muhtemelen çevresinde bu şekilde ifadeler daha önce şahit olmuştur. Dolayısı ile çocuğun bilincinde bu bilgi mevcuttur. Aynı ifade ile tekrar karşılaştığında da bu bilgiye bağlı olarak öngörülü yaklaşabilecektir (45).

Vosniadou (1986), metafor anlama okulöncesi yıllarda başladığını, aslında öngörülebilir dilsel ve durumsal bağlamlarda ortaya çıkan birkaç mecazi ifadeler ile sınırlı olduğunu; sonrasında daha çeşitli metaforik alanı kapsayacak şekilde çocukların bilgi ve işleme yeteneklerini artırarak hızla geliştiğini vurgulamıştır (46). Aynı şekilde Dale (1976) 5-6 yaş grubundaki çocukların konuşmalarının yetişkininkinden büyük ölçüde bir fark göstermediğini rapor etmiştir. Buna rağmen bunları onaylamayan dilbilimciler de mevcuttur. Palermo ve Molfese (1972) önemli söz dizimsel becerilerin okul çağında oluştuğunu not etmişlerdir. Menyuk (1963, 1964) yardımcı fiil, zamir ve bağlaçların gelişimi için Palermo ve Molfese ile aynı görüştedir. Muma (1978) okul yıllarınının mesajların koordinasyon dönemi olarak adlandırmıştır (47).

Tüm bu farklı görüşlere dayanarak çocuk kitaplarında deyim ve mecaz kullanımının, çocuğun gündelik hayatta sıklıkla duyduğu, cümle içerisinde anlam karmaşasına yol açmayacak düzeyde olmasında fayda vardır.

Tablo 4.1.4'e göre incelenen kitapların %21,7'sinde hiç deyim kullanılmadığı ve %18,9'unda 5 ve daha üstünde deyim kullanıldığı görülmüştür. İncelenen kitapların %41'inde hiç mecaz ifade görülmezken, 5 ve daha üstü mecaz kullanımına %4,5'inde rastlanmıştır. Yani her iki dil sanatı da incelenen kitapların yarısından fazlasında kullanılmıştır. Okulöncesi dönemde çocukların çoğu deyimi anlayamadığını göz önünde bulunduracak olursak bu oranın fazla olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu noktada kitap içinde kullanılan deyim niteliği de önemlidir. Bu konu ilerleyen kısımlarda tartışılacaktır.

Hayat Bilgisi Öğretiminde “Metafor” Tekniğinin Kullanımı (2010) başlıklı bir çalışmada ilköğretim öğrencilerinin vücudumuzdaki iç organları bir yönüyle birşeye benzetmeleri ve bunun nedenini açıklamaları istenmiştir. (Örneğin; kalp “ya benzer. Çünkü; ...). Çalışma sonunda öğrencilerin organları genellikle gündelik yaşamdaki nesnelere benzediği ve işlev açısından bu nesnelere özdeşim kurabildikleri ortaya çıkmıştır (32).

Bu çalışmaya bakıldığında metaforların ve metafor başlığı altında incelediğimiz dil sanatlarının öğretici bir işlevinin de olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu açıdan özellikle benzetme sanatı birşeyi somutlaştırmak ve akılda kalıcı olmasını sağlamak açısından dilde önemli bir yere sahiptir.

İncelenen kitaplardaki örnekler incelendiğinde benzetme sanatının anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılmasının yanısıra; aynı zamanda kavramların somutlaştırılması ve zihinde canlandırılması işlevini de gördüğünü söyleyebiliriz. Ancak benzetilen nesnenin çocuk tarafından anlamının bilinmesi dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Söz gelimi “tığ gibi ince” benzetmesinde, çocuk tığın ne olduğunu bilmiyorsa, bu benzetme çocuk açısından amacına ulaşamayacaktır.

Çocuk edebiyatını okuyucu zümreleri açısından değerlendirecek olursak 5-8 yaş dönemini kapsayan aralık, literatürde *peri masalları dönemi* olarak adlandırılmaktadır. Peri masalları dönemine “büyülü düşünüş yaşı” da denilebilir. Bu dönemdeki çocuklar, peri masallarından hoşlanmakta, masal kahramanlarıyla kendilerini özdeşleştirmektedirler. Bu dönemdeki çocuklar sözcüklerin derin

anlamalarını çok fazla anlayamayabilirler. Mecazlı ya da imalı söyleyişler bu çocuklarda anlam kazanmayabilir. Fakat tüm bunlar, anlatılmak isteneni doğrudan söyleyen, düz ve doğrudan anlatımı kastetmemektedir. Çocuğun bilişsel gelişimini desteklemek ve muhakeme gücünü arttırmak için çocuk düşünmeye sevk edilmelidir (44).

Okulöncesi dönemde uçsuz bucaksız bir hayalgücüne sahip olan çocukların, kitaplarda karşılaştığı bu büyülü öğeler çocuğun hayal dünyasına masalsı bir üslupla hitap edecektir. Aynı zamanda estetik bakış açısını geliştirecektir. Dil sanatları kategorisi altında incelediğimiz kişileştirme sanatı da anlatıma ahenk katarak estetik açıdan katkı sağlamaktadır. Bunun yanında benzer özelliklerden yola çıkarak farklı düzlemlerde düşünmeyi okura sunmaktadır. İnsan dışındaki varlıklara insan özelliklerinin yüklenmesi ile bir çeşit benzetme ilişkisi kurularak, somutlaştırma sağlanmaktadır.

Kişileştirme sanatının yoğun olarak kullanıldığı bir yayınevinde söz konusu dil sanatı daha çok bu amaçla kullanmıştır. Kitaplarında bilimsel olguları veya doğa ile ilgili kavramları öyküleştirecek anlatan yayınevinin bir kitabından alıntılanan “Rüzgar, şapkanı çıkarır ve saçlarını okşar” örneği rüzgarın “hareket/esme gücü”nü vurgulamaktadır. Bunu vurgulamak için de canlılara has bir özellik olan “hareket etme” kabiliyetini rüzgara aktarmıştır. Yine yayınevinin başka bir kitabından alıntılanan “Gece gökyüzünde yıldızlar göz kırpar” örneğinde de yıldızların “gece parlayan cisimler” olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu olgu, yanıp sönme ile insana ait bir özellik olan göz kırpması arasında bir bağlantı kurularak açıklanmıştır. Bu örneklerden yola çıkılarak denilebilir ki; kişileştirme sanatı bir yandan bilgiyi pekiştirirken bir yandan da duruma/olguya farklı bir açıdan bakabilmemizi sağlayacağı düşünülmektedir.

İncelenen kitaplarda kişileştirme ve benzetme sanatı ortalamalarına bakıldığında kitap başına 1 kişileştirme veya 1 benzetmenin düşmediği görülmektedir. Kişileştirme sanatı, incelenen kitapların %55’inde hiç yokken, 5 ve daha üstü kullanımı kitapların %2,9’unda görülmüştür. Benzetme sanatı, incelenen kitapların %63,7’sinde hiç yokken, kitapların %1,1’inde 5 ve üstü kullanım görülmüştür. Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında bir kavramı veya bir

nesneyi başka bir kavram veya nesneye aktarak ve bunu sanatsal bir kaygı ile vermek isteyen bu iki dil sanatının tüm kitaplarda uygun bir şekilde kullanılmasında bir sakınca olmadığı söylenebilir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde (Tablo 4.2.2.); deyim ve mecaz kullanımı çeviri olan kitaplarda daha yüksek bulunmuştur. Bunun en önemli nedeni çevirisi yapılan dildeki bir sözcüğün ya da sözcük öbeğinin Türkçe’de tam karşılığının olmaması ve buna bağlı olarak çeviri yapan yazarın buna karşılık kendi dilinde bir deyim veya deyiş geliştirmesi olabilir.

Çocuk kitaplarının yabancı dilden anadile çevrilmesi ile ilgili araştırmalara bakıldığında; çevirmenden beklenen yaklaşım; çevrilen kitabın ritim ve matematiğini bozmadan hedef metinde kolaycılığa kaçmadan en uygun sözcük ve sözcük öbeklerini bulunması gerektiğidir. Bu noktada çevirmenin anadile ve söz konusu yabancı dile hakimiyeti çok önemlidir (48).

Çocuk ve gençlik yazınındaki yabancı dil öğelerinin değerlendirilmesinin sunulduğu başka bir çalışmada, çok satan kitaplar arasında yer alan ve geniş bir kitleye ulaştığı düşünülen çeviri çocuk kitaplarından iki tanesi yabancı dil öğeleri açısından incelenerek değerlendirilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, bu çalışmanın sınırlılığında ele alınan iki çocuk kitabından derlenen yabancı dil öğelerinin sözcük, terim ve anlatım kalıpları olarak çeşitli anlatım biçimleri görünümünde olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, sözcüklerin yazım biçimi ile veya okunuş biçimi ile olduğu gibi aktarıldığı, terimlerin aktarımında yarı çevirinin kullanıldığı ve anlatım kalıplarının sözcüğü sözcüğüne çevrildiği görülmüştür (49).

Metaforların bir dilden başka bir dile çevirilirken kültürel bağlamda özel bir operasyon gerektirdiğini inceleyen başka bir çalışmada kaynak ve hedef dilin karşılaştırılmasının yeterli düzeyde yapılması önerilmektedir (50). Örneğin, yabancı dilde çok yağmur yağdığını vurgulamak amaçlı kullanılan“Gökten kedi köpek yağıyor”(‘It’s raining cats and dogs’) (51) deyimini dilimize çevrilirken kültürel bağlam eksikliğinden dolayı yanlış olacaktır. Bunun yerine “bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor” demek daha anlamlı olacaktır.

Çalışkan (2009) tarafından Cemil Meriç'in "Bu Ülke" eserindeki kitap metaforlarının incelendiği bir çalışmanın sonunda; metaforun söz figürü olmanın ötesinde gerçekliği, bilgiyi kavramada alternatif yorumlar getiren, kimi zaman kendine özgü bir gerçeklik, bilgi üreten bir mekanizma olduğu yorumuna varılmıştır. Bu bağlamda kavram kitapları veya belli bir konu için özel olarak hazırlanmış çocuk kitaplarında dil sanatlarının alternatif öğretici yönünden yararlanılabilir (52).

Genel olarak dil sanatları arasındaki ilişkinin anlamlı bulunmuş olması, söz sanatları arasındaki yakın akrabalığı bir kez daha bu çalışmada bizlere göstermiştir. Yine her yazarın belli bir üslubunun olması ve bunun dil sanatlarının kullanım sıklığını belirlemesi de bir başka sebep olabilir. Mecaz ile deyim arasında; kişileştirme ile benzetme sanatı arasındaki ilişkinin herbir dil sanatının birbiriyle ilişkisinden daha güçlü olması; mecaz sanatı ve deyimlerin dil sanatları içerisinde birbirine yakın olan iki söz sanatı olmasından kaynaklanabilir. Yine aynı şekilde kişileştirme ve benzetme sanatının da nispeten deyim ve mecaza göre birbirine daha yakın iki söz sanatı olması bu bulgu üzerinde etkili olabilir.

Sözcüklerin ya da sözcük öbeklerinin temel anlamlarından başka anlamlarda kullanıldıkları anlatıma mecaz anlam denir. Bu tür anlatımda amaç, sözcüklere, yeni ve değişik anlamlar yükleyerek dilin kullanım olanaklarını zenginleştirmektir. Özellikle benzetmelerde anlatıma güç katıp, anlatımı etkili kılmak için kullanılır (53)

Genellikle sözcüklerin temel anlamlarından farklı bir anlatım yüklenerek bir arada kullanılmasıyla oluşan söz öbeklerine deyim denir. Bu açıdan deyimler, anlam bakımından kalıplaşmış söz dizileridir. En az iki sözcükten oluşurlar. Biçim bakımından da hem sözcük öbeği hem de cümle biçiminde olabilirler (53)

Anlatılmak isteneni kestirme ya da yoğun bir biçimde dile getirmek, anlatıma canlılık kazandırmak için deyimlerden yararlanılır (53). Her deyim, bir kavramı değişik yollarla söyleyebilmek için kurulmuş özel bir anlatım kalıbıdır (3).

Kitapların basım yıllarına göre değişiminde anlamlı bir fark olmasa da yıllara göre deyim ve mecaz kullanımında genel bir düşüş söz konusudur. Son zamanlarda çocuk gelişimi ve okul öncesi alanda, gelişim dönemlerinin ve bu dönemlere hitap edecek yazılı basılı görsel öğelerin biçim ve içeriklerinin nasıl olması gerektiğine

yönelik araştırmalar, yazarları dilde bir sadeleştirmeye yönlendirmiş olabilir. Bu bulgu bir taraftan da bu konu ile ilgili yıllara göre özel bir düzenleme yapılmadığını da ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın sonucunda resimli çocuk kitaplarına bir de böyle bir gözle bakmakta fayda vardır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Yapılmış olan bu çalışmada, okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarının içerisindeki dil sanatları farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Buna göre 180 adet resimli çocuk kitabı incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen kitapların basım yıllarının 2003-2014 yılları arasında yoğunluk gösterdiği, %64,4'inin yazarının kadın, %35,6'inin yazarının erkek olduğu, %29,4'ünün çeviri, %70,6 Türkçe olduğu saptanmıştır.

Araştırma sonucuna göre incelenen kitapların %21,7'sinde hiç deyim kullanılmazken, %18,9'unda 5 ve daha üstünde deyim kullanıldığı görülmüştür. İncelenen kitapların %41'inde hiç mecaz ifade görülmezken, 5 ve daha üstü mecaz kullanımına %4,5'inde rastlanmıştır. Kişileştirme sanatı, incelenen kitapların %55'inde hiç yokken, 5 ve daha üstü kullanımı kitapların %2,9'unda görülmüştür. Benzetme sanatı, incelenen kitapların %63,7'sinde hiç yokken, kitapların %1,1'inde 5 ve üstü kullanım olduğu saptanmıştır.

Araştırma sonucunda, yazarın cinsiyetine göre dil sanatları kullanım düzeyine bakıldığında; erkek yazarlar kitaplarında deyim ve mecazı kadınlara göre daha sık kullanmıştır. Yine mecaz ve deyim kullanımına çeviri kitaplarda daha çok rastlanmıştır. İncelenen kitaplardaki söz sanatlarının kullanımı yıllara göre pek farklılık göstermemiştir.

Elde edilen bulgulara göre genel olarak dil sanatlarının kullanımının yıllara göre değişmediği saptanmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen resimli çocuk kitaplarında dil sanatlarının ortalamasına bakıldığında deyim en sık kullanılan dil sanatı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç deyim açısından oldukça zengin olan dilimiz için şaşırtıcı değildir. Diğer ortalamalara bakıldığında deyim takiben sırası ile mecaz sözcük, kişileştirme sanatı ve benzetme sanatı gelmektedir.

Dil sanatlarının kullanım ortalamasına bakıldığında ise deyim kullanımının ortalama 2'yi mecaz kullanımının ortalama 1'i geçmediği ve benzetme ile kişileştirmenin ortalama kullanımının 1'i bulmadığı söylenebilir.

Elde edilen bulgular sonucunda, her bir dil sanatı kullanım düzeyi açısından birbiriyle ilişkili bulunmuştur. Dil sanatlarının birbirleri arasındaki ilişkiye bakıldığında deyim ile mecaz ve kişileştirme ile benzetme arasındaki ilişki, her bir dil sanatının birbiri ile ilişkisine göre daha güçlü bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Çocuklar için yapılan edebiyat öncelikle çocuğa göre olmalı ve çocukların dünyasını yansıtmalıdır. Çocuğa göre, deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlık anlaşılmalıdır. Çocuğa göre'liği çocuksu tema, tip, dil ve anlatım bütünlüğe ulaştırır.

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar birçok davranışını çevresindeki kişileri model alarak öğrenirler. Modelleme, kültürün öğrenmedeki önemli gücünü açıklamada yardımcı olur. Ebeveynlerin bebekleriyle konuşurken telaffuz ve dil bilgisi kurallarını doğru olarak kullanmalarının önerilmesi, dil gelişimini olumlu yönde etkilemeyi amaçlamaktadır (54). Aynı şekilde çocuk, okuduğu kitapta ya da dinlediği bir masalda kullanılan uslubu model alabilir. Eğitim bilimcilerin çocukların dil gelişimleri hakkında ailelere verdikleri önerileri bu anlamda çocuk edebiyatı yazarlarının da dikkate almasında yarar vardır.

Çocuk için hazırlanan kitaplarda anadilin doğru kullanılması gerekmektedir. Çocuk kitaplarında anlatım sadeliğine dikkat edilmeli; gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı, duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2003:47). Bunlar çocukların eseri okurken ya da dinlerken anlatılmak istenen konuyu, verilmek istenen temayı daha kolay anlamalarına yardımcı olacaktır. Dil, içeriği taşıyan bir araçtır. Onun yanlış kullanılması içeriğin de yanlış ya da eksik anlaşılmasına neden olacaktır. Konuyu kolay anlayan çocuklar okumaya daha hevesli hale gelecektir. Aksi durumda ise çocukların okumaya olan ilgi ve alakası erken yaşlarda körelecektir (44).

Çocuk kitaplarında dil sanatlarının kullanımı bu bağlamda çok önemlidir. Özellikle mecaz ve deyimlerin kullanım düzeyi ve dozu yaş grubunun gelişim özellikler göz önünde bulundurularak ayarlanmalıdır. Benzetme ve kişileştirmelerin kullanım amacı, yazar tarafından iyi belirlenmelidir. Çocuklar için yazılan eserlerin hem ruha hem zihne hitap etmesine özen gösterilmelidir.

Kitaplarda kullanılan metaforların niteliği çok önemlidir. Kullanılan dil sanatları seçilirken çocuğun bilişsel gelişim seviyesi göz önünde bulundurulmalıdır. İncelenen kullanılan dil sanatlarına bakıldığında zaman zaman yazar tarafından bunun gözardı edilmiş olduğu saptanmıştır. Örnek olarak “kalp gözü ile görmek” deyimini bu yaş grubunun anlayamayacağı bir deyimdir aynı şekilde “küçük dilini yutmak” deyimini de benzer bir örnek olarak verebiliriz. Kullanılan deyim ve mecazların sayısının olabildiğince sınırlı tutulmasında, nitel açıdan yaş grubuna göre ayarlanmasında ve çocuğun günlük hayatta rastlayabileceği türden olmasında fayda vardır. Yine benzetme ve kişileştirmeler de belli bir amaca yönelik kullanılmalı-örneğin bir kavramı somutlaştırmak veya kavramlar açısından çağrışım yapma açısından- ve yine yaş grubunun bilişsel gelişim seviyesinin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Yazarlar ve yayınevleri açısından;

Yazarların özellikle okulöncesi döneme yönelik yazdıkları kitaplarda kullandıkları dil önemlidir. Yazılan kitap hangi amaca yönelik olursa olsun kullanılan dilin sade ve akıcı olması önem teşkil etmektedir. Kullanılan dil sanatlarının niceliği ve niteliği anlamı karmaşıklaştırmaması açısından dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Çeviri kitaplarda ise benzer görevler çevirmene düşmektedir. Öncelikle, hedef metnin kaynak metni en iyi şekilde yansıtması sonrasında ise hedef dilde çeşitlendirilmiş bir sözcük kullanımı, uygun deyimlerin kullanımı ve doğru bir sözcük diziliminin hitap ettiği yaş grubu açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

İlkokula hazırlık niteliğinde olan okul öncesi için hazırlanmış resimli kitaplar çocuklara yeni kavramlar, yeni sözcükler ve bunların yanında dilin inceliklerini

kazandırmaya yönelik olmasının gerektiği düşünülmektedir. Bunun için kitabın arkasında bu sözcükleri veya sözcük öbeklerini açıklayan bir sözlük bulunabilir.

Hazırlanan kitaplar alanlarında uzman kişilerin kontrolünden geçmesinde ve çocuğa göre'liğin üzerinde durulmasında fayda olacağı düşünülmektedir.

Yayınevleri her yıl piyasa çıkardığı kitapların, türünü, yaş grubunu ve kitapların künye ve içerik (konu, tema vs...) bilgilerini sunan bir katalog çıkarabilir. Örnek olarak; İş Bankası Kültür Yayınları-Çocuk ve Gençlik Kataloğu/2014 gibi (55).

Ortaya çıkacak eser; edebi ve sanatsal bir kaygı eşliğinde çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimini doğrudan destekler nitelikte olmasının önemli bir kriter olduğu düşünülmektedir.

Eğitimciler ve aileler açısından;

İnsan hayatının ilk deneyimlerini içinde barındıran çocukluk döneminde çocuğun karşılaştığı her türlü materyalin ilerideki estetik anlayışını şekillendireceğinin göz önünde bulundurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda eğitimcilerin ve ailelerin çocuklar için seçtikleri kitapların biçim ve içerik özelliklerine dikkat etmelerinde fayda vardır. Kitabı çocuğa okumadan önce içeriğine göz atılmalı, içeriğinin çocuğun gelişim seviyesine uygun olup olmadığı irdelenmeli, mümkünse okuma sırasında çocuğun da sorular sorabileceği ve okuma sürecine katılabileceği etkileşimli kitap okuma(56) gerçekleştirilebilir.

Araştırmacılar açısından;

Çocuk kitaplarına yönelik yapılması planlanan araştırmalarda, çocuk kitaplarındaki farklı unsurlar incelenmeli, sonuçları tartışılmalı ve gerekli öneriler geliştirilmelidir.

Dil sanatları ile ilgili olarak en çok kullanılan dil sanatları veya bu dil sanatlarını çocukların ne düzeyde algılayabildiklerini ortaya koyabilen nicel ve nitel araştırmaların artırılması gerektiğinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocuk kitaplarının içeriğine yönelik nicel ve nitel araştırmalar yaygınlaştırılmalı ve sonuçları yazarlarla, eğitimcilerle, ailelerle ve diğer araştırmacılarla paylaşılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Çalışandemir, F. (2014). Okul Öncesi Çocuğun Gelişim ve İhtiyaçları. S. Seven (Ed.). *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (s. 60-82). Ankara:Pegem Akademi.
2. Karaağaç, G. (2009). *Dil, Tarih ve insan*. Kesit Yayınları.
3. Gencan, T. N. (1975). *Dilbilgisi* (Vol. 418). Türk Dil Kurumu.
4. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/metaphor>
5. Levine, P. M. (2005). Metaphors and images of classrooms. *Kappa Delta Pi Record*, 41(4), 172-175.
6. Harmancı, M. (2012). İslam Felsefesinde Metaforik Üslup. Ankara: Hece Yayınları.
7. Morgan, G. (1998). Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor. Gündüz Bulut (Çev.). Ankara: Mess.
8. Arslan, M. M., ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 35(171), 100-108.
9. Girmen, P. (2007). İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları. *Unpublished doctoral dissertation, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Turkey*.
10. Aydın, İ. S., ve Pehlivan, A. (2010). Türkçe Öğretmen Adaylarının “Öğretmen” ve “Öğrenci” Kavramlarına İlişkin Kullandıkları Metaforlar. *Turkish Studies*, 5(3): 818-842.
11. Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2): 131-155.
12. Eraslan, L. (2011). Sosyolojik Metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27: 1-22.
13. Aydın, F., ve Eser-Ünaldı, Ü. (2010). Coğrafya Öğretmen Adaylarının Coğrafya Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yardımıyla Analizi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(2): 600-622.
14. Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Hayat, Anlam ve Dil*. Gökhan Yavuz (Çev.). İstanbul: Paradigma.

15. Akşehirli, S. (2007). Çağdaş Metafor Teorisi. [http://www. ege, 2007 - ege-edebiyat.org](http://www.ege-edebiyat.org)
16. Keklik, N. (1990). Felsefede Metafor. *İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yay.*
17. Uyanık, B. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Küresel Çevre Sorunlarına Yönelik Metaforları.
18. Topbaş, S. (2006). Dil ve Kavram Gelişimi. Ankara: Kök Yayıncılık.
19. Deniz, E. (2010). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Ankara: Maya Akademi
20. Günçe, G. (1973). Çocukta Zihin Gelişimi. Ankara: Baylan Matbaa.
21. Heathcote, D., & Bolton, G. (1995). Drama for learning. *Dorothy Heathcote's mantle of the.*
22. San Bayhan, P., Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları.
23. Piaget, J. (1938). *Çocukta dil ve düşünme* (Sabri E. Sivayuşgil, Çev.). Ankara: Palme Yayıncılık.(2007)
24. Öztürk, A. (2010). Çocuk Edebiyatı ve Okul Öncesi Eğitimde Türkçe Dil Etkinlikleri. Ankara: Eğiten Kitap.
25. Gülerüz, H. (2006). Yaratıcı Çocuk Edebiyatı. Ankara: Pegem Yayıncılık. S.6,7,33
26. Oğuzkan, F. (2001). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Anı Yayıncılık.
27. Zengin, Y., Zengin, N. (2007). Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı. Ankara: Truva Yayınları.
28. Şirin, M. R. 99 Soruda çocuk edebiyatı. *İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları*.
29. Ural, S. (2013). Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Tanımı. M. Gönen (Ed.). *Çocuk Edebiyatı*.(s.33-55). Ankara: Eğiten Kitap.
30. Kuyucu, Y. Ş. M., Kapıcıoğlu, O.(2013). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 43-53.
31. Shaw, D. M., Barry, A., & Mahlios, M. (2008). Preservice Teachers' Metaphors of Teaching in Relation to Literacy Beliefs. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 14(1), 35-50.

32. Şeyihoğlu, A., ve Gencer, G. (2011). Hayat Bilgisi Öğretiminde ‘Metafor’Tekniğinin Kullanımı. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8(3), 83-100.
33. Günay Beşkardeş, S. (2007). Üstün zekâlı ve özel yetenekli öğrencilerin yabancı dil (İngilizce) öğretiminde metafor sisteminin uygulanması. *Yayınlan-mamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
34. Çalışkan, N. (2010). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Söz Varlığını Geliştirme: Kavramsal anahtarlar aracılığıyla deyim öğretimi. *Turkish Studies*,5(4), 258-275.
35. Rundblad, G. and Annaz, D. (2010). The Atypical Development of Metaphor and Metonymy Comprehension in Children with Autism. *Autism*, 14(1), 29-46.
36. Skorczynska Sznajder, H. (2010). A Corpus-based Evaluation of Metaphors in a Business English Textbook. *English for Specific Purposes*, 29(1), 30-42.
37. Baş, B. (2010). Söz Varlığının Oluşumu ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 137-159.
38. Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M., ve Şükran, U. Ç. U. Ş. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Çocuk Kitaplarının, İçerik, Resimleme ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi A Study of Primary School Students’ Children’s Books Related to Physical Structures, Content and Illustrations. *Education*, 36(160).
39. Körükçü, Ö. (2012). Okulöncesi Eğitime Yönelik Resimli Çocuk Kitaplarının Bulunması Gereken Temel Özellikler Açısından İncelenmesi. *Trakya University Journal of Social Science*, 14(2).
40. Büyüköztürk, Ş.,Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz Ş. ve Demirel, F.(2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. *Ankara: Pegem Akademi.*
41. Şirin, M. R. (99). Soruda çocuk edebiyatı. *İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları*, (59).
42. Şahin, S., Beştaş, M. (2012). Çizgi Filmlerde Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı. Sever, S. (Haz.).3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu:05-07 Ekim-Ankara (s.499-505). Ankara:Ankara Üniversitesi Yayınları.

43. Mürsel, C. (2009). Deyim ve atasözlerinin öğretiminde karikatürün etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
44. Kardaş, C., Alp, D. (2013). Çocuk Edebiyatı ve Medya. Ankara: Eğiten Kitap, 27
45. Maury, L. (1987). Piaget ve Çocuk (N. Sarıca, Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım. (2008). S.27
46. Vosniadou, S. (1987). Children and Metaphors. *Child development*, 870-885.
47. Owens, R. E. (1996). *Language development: An introduction*.
48. Beykan, M. (2012). Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazınında Çeviri Sorunları. Sever, S. (Haz.).3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu:05-07 Ekim-Ankara (s.991-994). Ankara:Ankara Üniversitesi Yayınları.
49. Karababa, C., Şahin F. (2012). Çocuk ve Gençlik Yazınındaki Yabancı Dil Öğelerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. Sever, S. (Haz.).3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu:05-07 Ekim-Ankara (s.641-647). Ankara:Ankara Üniversitesi Yayınları.
50. Chanda, I. (2012). Metaphor Translation as a Tool of Intercultural Understanding. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 14(4), 2.
51. "It's/raining/cats/and/dogs"
<http://www.phrases.org.uk/meanings/raining%20cats%20and%20dogs.html>
52. Çalışkan, N. (2009). Metaforların İzinde Bir yazarın Kavramlar Dünyasına Giriş: Cemil Meriç'in Bu Ülkesi'nde Kitap Metaforları. *Dil Araştırmaları*, 4, 87-100.
53. Özkirimli, A. (1994). *Dil ve Anlatım*. Ümit yayıncılık.
54. Ataman, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
55. İş Bankası Kültür Yayınları (2014).Çocuk ve Gençlik Kataloğu.
56. Akoğlu, G., Ergül, C., ve Duman, Y. (2014). Etkileşimli Kitap Okuma: Korunmaya Muhtaç Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerine Etkileri. *İlköğretim Online*, 13(2).
57. Özdemir, A. (2006). İlköğretim Atasözleri Deyimler Sözlüğü. *Bordo Siyah Klasik Yayınları, İstanbul*.

58. Dağlıoğlu, E. (2010). Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık ve Geliştirilmesi. Ankara:Pegem Akademi

Bulgular ve Tartışmada Yararlanılan Resimli Çocuk Kitapları:

Velinin Elma Ağacı: Ayla Çınaroğlu, Uçanbalık, 2005.

Atakan Hayaletlerden Korkmuyor:Sadrine Deredel Rogeon, Kaknüs Yayınları, 2008.

Hamdi Neden Gözlük Takıyor: Kolektif, Kaknüs Yayınları, 2009.

Eskiler Alırım: Sevim Ak, Can Çocuk, 2007.

Ece Yüce: Gülten Dayıoğlu, Altın Kitaplar, 1998.

Annemin Çantası: Sara Şahinkanat, YKY, 2013.

Hatırlıyorum: Jennifer Moore, Red House Kidz, 2008.

Uykusuz Her Gece: Salim Keskingöz, Elma Yayınevi, 2012.

Yavru Köpek: Anne Civardi, Tubitak Bilim Yayınları, 2008.

Güzel Bir Gün: İpek Ogun, Epsilon, 2009.

Beni Annem Yavruladı: Can Göknıl, Can Çocuk, 2007.

Şaşkın Kuğu Yavrusu: Nur İözü, Morpa Çocuk, 2000.

Tin Tin: Adnan Çakmakçioğlu, Bu Yayınları, 2010.

Ben Ne Zaman Doğdum: Behiç Ak, Odtü Yayıncılık, 1997.

Bizim Tombiş Taştan Hiç Anlamıyor: Behiç Ak, Odtü Yayıncılık, 2004.

Rüzgarlı Bir Gün: Anne Milbourne, Tubitak Bilim Yayınları, 2008.

Ninemın Yaylası: Aysel Gürmen, Uçanbalık Yayınları, 2005.

Meraklı Maymun: Margret Rey, Mikado Yayınları, 2008.

Kadife Tavşan: Margery Williams, Can Çocuk,

